

Kansanedustajien tulkinnat tasa-arvosta ja tasa- arvolain tarpeellisuudesta osana vuoden 2005 tasa- arvolainsäädännön uudistusta

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:
Anki Ollikainen

26.4.2024
Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Anki Ollikainen

Otsikko: Kansanedustajien tulkinnat tasa-arvosta ja tasa-arvolain tarpeellisuudesta osana vuoden 2005 tasa-arvolainsäädännön uudistusta

Sivumäärä: 36 sivua

Päivämäärä: 26.4.2024

Tutkielmassa tarkastellaan suomalaista tasa-arvopoliitikka ja kansanedustajien tasa-arvokäsityksiä osana vuoden 2005 tasa-arvolain uudistusta. Tarkoituksena on selvittää, miksi kansanedustajat näkivät lakimuutoksen tarpeellisena, ja tarkastella millaisia erilaisia tasa-arvokäsityksiä ja tapoja määrittellä tasa-arvoa edustajilla oli. Lisäksi tutkielmassa selvitetään, minkä muiden tekijöiden nähtiin vaikuttavan yhteiskunnan tasa-arvoisuuteen lainsäädännön lisäksi. Primääriaineistona toimivat kahden lakiehdotusta käsittelevien eduskuntakeskustelujen pöytäkirjat.

Kansanedustajat perustelivat lakimuutosta vetoamalla siihen tärkeänä ja tehokkaana tapana parantaa erityisesti työelämän tasa-arvoa. Lakiuudistuksen nähtiin tarjoavan uusia välineitä palkkasyrjinnän ja palkkaerojen vähentämiseen, ja tasa-arvosuunnittelun laajennetut velvoitteet katsottiin tarpeelliseksi tasa-arvon toteutumisen kannalta niin työpaikoilla kuin koulutuksessakin. Toisaalta peruskoulujen ei katsottu tarvitsevan tasa-arvosuunnittelua tai syrjinnän kieltoja.

Kansanedustajat ymmärsivät tasa-arvon lähinnä binäärisen nais-mies-jaottelun kautta, vaikka muutamat kansanedustajat huomioivat myös sukupuolivähemmistöt puheenvuoroissaan. Keskusteluissa nousi esiin tasa-arvon määritelmiin liittyviä jakoja kolmeen eri kategoriaan liittyen: naisten ja miesten fyysiset erot, naisten ja miesten asema työelämässä ja miesten syrjintä. Tämän lisäksi kansanedustajien tasa-arvokäsityksissä painottui ajatus suomalaisen tasa-arvon onnistumisesta. Kansanedustajat myös painottivat, että tasa-arvolain lisäksi yhteiskunnan tasa-arvoisuuteen vaikuttavat etenkin yleiset asenteet ja niiden muutos sekä median ja mainonnan esittämät kuvaukset naisista ja tasa-arvosta.

Avainsanat: Tasa-arvo, tasa-arvopoliitikka, eduskuntakeskustelut, tasa-arvolaki, työelämän tasa-arvo, poliittinen historia

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen rajaus ja aineisto	4
1.2	Lakiuudistuksen tausta	6
1.3	Tasa-arvo ja sen politiikka	8
2	Lakimuutoksen perustelut	10
2.1	Tavoitteena palkkatasa-arvo	10
2.2	Tasa-arvosuunnittelu työpaikoilla	13
2.3	Tasa-arvosuunnittelu koulutuksessa	15
3	Tasa-arvokäsitykset eduskunnassa	20
3.1	Tasa-arvo nais-mies-kahtiajakona	20
3.2	Erotuksia sukupuolten välillä	23
3.3	Suomi tasa-arvon mallimaana	26
4	Tasa-arvon edistämisen keinot ja mahdollisuudet	28
4.1	Tasa-arvon muutos asenteiden kautta	28
4.2	Median vaikutus tasa-arvokuvaan ja -käsityksiin	30
5	Tasa-arvolaki ongelmien ratkaisijana ja erotusten esiintuojana	33
	Lähteet	35

1 Johdanto

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen suomalaista tasa-arvopolitiikkaa ja tasa-arvosta käytyjä keskusteluja eduskunnassa osana vuonna 2005 voimaan astunutta tasa-arvolainsäädännön kokonaisuudistusta. Tasa-arvo ja siitä käydyt eduskuntakeskustelut ovat mielekkäitä tutkimuskohteita, sillä se, miten kansanedustajat ymmärtävät tai käsitteellistävät tasa-arvoa ja sen tilannetta, voi vaikuttaa tasa-arvopolitiikkaan ja sen keskeisiin aiheisiin. Voidaan myös ajatella, että kansanedustajien tasa-arvokäsitykset kertovat laajemmin yhteiskunnan tavoista ymmärtää tasa-arvoa ja sen tilannetta. Kansanedustajien perustelut lakiuudistuksen tarpeellisuudelle puolestaan tarjoavat ikkunan 2000-luvun alun suomalaiseen tasa-arvopolitiikkaan, -lainsäädäntöön ja yhteiskuntaan.

1.1 Tutkimuksen rajaus ja aineisto

Tutkielmassani vastaan kysymykseen siitä, millaisena suomalainen tasa-arvo nähtiin eduskunnassa lakimuutoksen yhteydessä käydyissä eduskuntakeskusteluissa. Tärkein tutkimuskysymykseni käsittelee sitä, miten kansanedustajat ymmärsivät tasa-arvoa ja sen sisältöä. Lakimuutoksen kannalta oleellinen tutkimuskysymys on myös, miksi lakimuutosta pidettiin tarpeellisena ja miten sitä perusteltiin. Lisäksi on kiinnostavaa, mitä muita tasa-arvon edistämisen mahdollisuuksia ja siihen vaikuttavia asioita kansanedustajat korostivat lainsäädännöllisten keinojen lisäksi.

Vuonna 2005 voimaan tullutta lakimuutosta käsiteltiin useissa keskusteluissa, jotka käytiin eduskunnassa lakimuutoksen lähetekeskustelussa 13.10.2004, ensimmäisessä käsittelyssä 29.3.2005 ja 30.3.2005 sekä toisessa käsittelyssä 5.4.2005, jolloin laki hyväksyttiin. Primääriaineistonani toimivat siis eduskuntakeskustelut, jotka käsittelevät hallituksen esitystä naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta (HE195/2004). Nämä keskustelut ovat löydettävissä eduskunnan istuntopöytäkirjoista. Oleellisimmat keskustelut tutkimuksen kannalta käytiin lakiehdotusta käsittelevässä lähetekeskustelussa sekä ehdotusta koskevan ensimmäisen käsittelyn ensimmäisenä päivänä, jossa lakiehdotukseen oli tehty muutoksia työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnön perusteella. Puheenvuoroja näissä kahdessa keskustelussa oli yhteensä 79. Ensimmäisen käsittelyn toisena päivänä ja lakiehdotuksen toisessa käsittelyssä oleellista keskustelua ei juurikaan syntynyt, joten niiden tarkastelu ei ole tarpeen tämän tutkimuksen tarkoitusten kannalta.

Eduskuntakeskusteluissa käsiteltiin tasa-arvoon ja tasa-arvolain muutoksiin liittyen useita eri aiheita, kuten palkkaeriarvoisuutta, tasa-arvosuunnittelun velvoitteita, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista, pätkätöiden vaikutusta työelämän tasa-arvoisuuteen, sukupuolikiintiöitä ja yleisesti suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvon tilannetta. Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin tarkastelemaan etenkin palkkaeriarvoisuutta, tasa-arvosuunnittelua ja yhteiskunnan tasa-arvoisuutta käsitteleviä keskusteluja. Esimerkiksi keskustelut pätkätöistä ja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta jäävät täten tutkielman rajauksen ulkopuolelle.

Vuoden 2005 tasa-arvolainsäädäntöä on aiemmin tutkinut Helsingin yliopistossa Elina Ikävalko pro gradu -tutkielmassaan *Ihan hyvä laki: tasa-arvolain uudistus (2000–2005) poliittisena prosessina*. Tutkielmassaan Ikävalko keskittyy lain uudistusprosessissa mukana olleiden henkilöiden haastatteluja hyödyntämällä tarkastelemaan tasa-arvolain syntyprosessia: sitä, miten tasa-arvosta neuvoteltiin, sekä sitä, millaisia merkityksiä erilaisille eronteille, kuten sukupuolelle, tuotettiin tasa-arvopolitiikassa.¹ Tässä tutkielmassa pyrin eduskuntakeskustelujen näkökulmasta täydentämään aiempaa ymmärrystä lainsäädännön ympärillä käydyistä keskusteluista, lakimuutoksen perusteluista ja tasa-arvokäsityksistä.

Hyödynnän tutkielmani tukena myös sukupuolentutkimuksen tieteenalan kirjallisuutta. Keskeisimpiä suomalaiseen tasa-arvopolitiikkaan, sen keinoihin ja vaiheisiin liittyviä teoksia ovat Anne Maria Hollin, Terhi Saarikosken ja Elina Sanan toimittama *Tasa-arvopolitiikan haasteet* ja Johanna Kantolan, Kevät Nousiaisen ja Milja Saaren toimittama *Tasa-arvo toisin nähtynä – oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Lisäksi hyödyllinen, sukupuolta ja tasa-arvoa yhteiskunnassa käsittelevä teos on Raija Julkusen *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Uusin hyödyntämäni tutkimusteos on puolestaan Johanna Kantolan, Paula Koskinen-Sandbergin ja Hanna Ylöstalon toimittama *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia – talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin* vuodelta 2020.

Koska tutkimukseni perustuu eduskunnan täysistuntojen puheenvuorojen analyysiin, on oleellista huomioida myös itse keskustelujen merkitys eduskunnan ja suomalaisen politiikan kontekstissa. Eduskuntakeskusteluja ja niiden luonnetta kansanedustajia haastatteleamalla tutkinut Kyösti Pekonen kuvaa täysistuntopuhetta jopa turhaksi ja teatraaliseksi toiminnaksi, jolla ei voida enää vaikuttaa päätöksentekoon.² Tästä huolimatta on erittäin perusteltua tutkia tasa-arvolain uudistuksen yhteydessä käytyjä eduskuntakeskusteluja, sillä puheenvuorot

---

¹ Ikävalko 2008, passim.

² Pekonen 2011, 98–99.

voivat kertoa paljon siitä, miten tasa-arvoa ja sen tilannetta ymmärretään suomalaisessa politiikassa. Täysistuntopuheet ovat myös eduskunnan toiminnan julkinen ja näkyvin osuus, jossa kansanedustajien näkemykset ovat esillä julkisesti esimerkiksi medialle ja äänestäjille, jopa vaalipuheiden tapaan.³ Kansanedustajien tasa-arvoon liittyvät näkemykset ja puheenvuorot ovat siis osa poliittista vaikuttamista sekä omien arvojen ja tavoitteiden esille tuomista, ja lisäksi ne kertovat siitä, nähdäänkö tasa-arvo asiana, jota kannattaa oman poliittisen uran edistämiseksi edistää tai korostaa.

Hyödynnän metodologisena työkaluna sisällönanalyysiä tarkastellessani ja tulkitessani eduskuntakeskusteluja. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi määrittelevät sisällönanalyysin laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmäksi, jossa tekstianalyysin keinoin etsitään tutkittavan tekstin merkityksiä.⁴ Tässä tutkielmassa analyysini pohjautuu aineistolähtöiseen eli jo aiemmin mainittuihin eduskuntakeskusteluihin perustuvaan näkökulmaan. Hyödynnän aineiston kuvaukseen perustuvaa tutkimustapaa, jossa nostan aineistostani esiin tutkimuskysymyksiä kannalta olennaisia aiheita, kuvailen niitä ja muodostan niistä erilaisten merkityksien muodostamia kokonaisuuksia.⁵ Tarkoitukseni on etsiä ja tulkita kansanedustajien puheenvuorojen sisältämiä merkityksiä tasa-arvon ja tasa-arvopolitiikan kannalta. Lähestyn primääriaineistoani tarkastelemalla puheenvuoroja kolmen yleisen teeman näkökulmasta: lakimuutoksen perustelut, tasa-arvokäsitykset ja muut tasa-arvoon vaikuttavat asiat. Lisäksi olen tehnyt näiden teemojen sisällä tarkempia jaotteluja esimerkiksi työelämän tasa-arvoon ja kansanedustajien tasa-arvokäsityksien sisältämiin erilaisiin jakoihin liittyen.

1.2 Lakiuudistuksen tausta

Suomen tasa-arvolainsäädäntö, tarkemmin laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, on säädetty ensimmäisessä muodossaan vuonna 1986. Sen tarkoituksena on edistää tasa-arvon toteutumista ja estää syrjintää, joka perustuu sukupuoleen. Laissa on kolmea erilaista säädäntöä, jotka käsittelevät syrjinnän kieltoa, tasa-arvon edistämistä sekä oikeussuojaa ja tasa-arvon valvontaa.⁶ Näistä keinoista tärkeimmäksi nousevat Kantolan, Nousiaisen ja Saaren mukaan tasa-arvon edistämiseen keskittyvät keinot. Nämä esimerkiksi sukupuolikiintiöinä tai tasa-arvosuunnittelun velvoitteina näkyvät keinot ovat olleet

---

³ Pekonen 2011, 102, 106.

⁴ Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91, 104.

⁵ Tuomi ja Sarajärvi 2009, 101–102.

⁶ ”Tasa-arvolaki pähkinänkuoressa”. Tasa-arvovaltuutetun verkkosivut. <https://tasa-arvo.fi/tasa-arvolaki-pahkinankuoressa> [luettu 31.1.2024]

syrjintäkieltoja perinteisempiä keinoja käsitellä tasa-arvon toteutumisen ongelmaa. Entinen tasa-arvovaltuutettu ja oikeuskanslerinakin toiminut Paavo Nikula puolestaan huomauttaa työelämän tasa-arvoa käsittelevässä artikkelissaan, että tasa-arvolaki on tarkoitettu erityisesti naisten hyväksi, sillä se keskittyy naisten aseman parantamiseen työelämässä, millä tavoitellaan syrjinnän estämistä ja tasa-arvon saavuttamista.⁷

Tasa-arvolainsäädäntöön vuonna 2005 tehty uudistus toteutettiin Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen eduskunnalle antaman esityksen pohjalta, ja hallituksen omiin hallitus- ja tasa-arvo-ohjelmiin kirjatut tasa-arvopoliittiset tavoitteet vaikuttivat lakiehdotuksen sisältöön. Vanhasen hallituksessa toimivat pääministeripuolue Suomen Keskusta, Suomen sosialidemokraattinen puolue (SDP) ja Suomen ruotsalainen kansanpuolue (RKP), ja se toimi vuosina 2003–2007.⁸ Hallituksen lakiesityksen yleisperusteluissa viitataan esimerkiksi tällöin vielä valmisteilla olleeseen hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan ja muun muassa sen samapalkkaisuuteen ja työelämän tasa-arvoon liittyviin tavoitteisiin.⁹

Hallituksen omien tasa-arvopoliittisten tavoitteiden lisäksi tasa-arvolain uudistamiseen vaikutti myös Euroopan unionin työelämän tasa-arvodirektiivi. Direktiivi (2002/73/EY) annettiin 23.9.2002, ja se muutti aiempaa työelämässä, uralla etenemisessä, ammatillisessa koulutuksessa ja työoloissa tapahtuvan tasa-arvoisen kohtelun periaatteiden toteutumiseen liittyvää direktiiviä (76/207/ETY).¹⁰ EU:n direktiivit määrittelevät jäsenmaita koskevia tavoitteita ja velvoitteita, joiden toteuttamisesta ja joita koskevasta lainsäädännöstä jäsenmaat ovat vastuussa.¹¹ Suomalaista tasa-arvolainsäädäntöä muutettiin siis vastaamaan muuttunutta direktiiviä paremmin.

Lakiuudistuksen sisältämät säädökset ja niiden lopulliset muodot perustuivat hallituksen antamaan esitykseen lain muuttamisesta ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan antamaan mietintöön sekä viiteen lausumaan. Voimaan tullut laki muun muassa laajensi palvelusuhteiden osapuolten määritelmiä sekä lisäsi viranomaisten ja työnantajien vastuuta tasa-arvon edistämiseksi. Merkittäviä muutoksia olivat myös esimerkiksi työpaikkojen

---

⁷ Kantola, Nousiainen ja Saari 2012, 16; Nikula 1999, 137.

⁸ ”Suomen hallitukset ja ministerit: Vanhanen”. Valtioneuvoston verkkosivut. <<https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/-/gov/vanhanen>> [luettu 2.2.2024]

⁹ HE 195/2004 vp, 4.

¹⁰ ”Direktiivi – 2002/73”. Eur-Lex -verkkosivut. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32002L0073> [luettu 15.2.2024]

¹¹ ”Säädöstyypit”. Euroopan unionin verkkosivut. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_fi [luettu 15.2.2024]

pakollisten tasa-arvosuunnitelmien sisältöjen tarkempi määrittelemine ja niiden ulottaminen oppilaitoksiin, sekä syrjinnän määritelmien ja sen kieltojen laajentaminen. Laki myös tarkensi tasa-arvolautakunnan ja tasa-arvoviranomaisen toimintaa syrjintä- tai häirintätilanteissa ja niiden selvittämisessä, sekä viranomaisten tarjoamia ohjeistuksia tai palveluita. Raija Julkunen kuvaa uudistunutta lakia kattavamaksi ja samalla velvoitteiltaan vaativammaksi.¹²

1.3 Tasa-arvo ja sen politiikka

Tasa-arvoa ja sen politiikkaa tutkittaessa on tärkeää ymmärtää myös itse käsitteen merkitys. Tutkimuksen kannalta 1800-luvun naisliikkeen ensimmäisestä aallosta periytyvä tasa-arvokäsitys naisten muodollisesta tasa-arvosta miesten kanssa ei ole enää mielekäs kuvaus aiheesta. Tasa-arvo ymmärretäänkin tutkimuskohteena nykyään monipuoliseksi ja muuttuvaksi käsitteeksi, jonka kuvataan saavan merkityksensä aina tietyssä kontekstissa oikeudellisen ja poliittisen määrittelyn tuloksena. Tasa-arvo käsitetään myös yhä enemmän ihmisoikeutena ja syrjimättömyytenä.¹³ Tällainen monipuolinen, muuttuva tapa käsittää tasa-arvon sisältöä toimii myös oman tutkielmani lähtökohtana. Eduskuntakeskustelut puolestaan tarjoavat kontekstin, jossa tasa-arvo saa sisältönsä kansanedustajien määrittelemänä.

Tasa-arvoon ja etenkin sen edistämiseen liittyy oleellisesti myös tasa-arvopolitiikka, jonka yksi muoto tasa-arvolain uudistus on. Anne Maria Holli määrittelee tasa-arvopolitiikan sellaisen toimenpiteiden kokonaisuudeksi, joilla toteutetaan tai tavoitellaan eräänlaista tasa-arvon ihannetilaa. Suomessa tasa-arvopolitiikka ymmärretään Hollin mukaan usein vain sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi, vaikka se onkin laajentunut myös muihin teemoihin. Kantola, Nousiainen ja Saari lisäävät tällaiseen tasa-arvopolitiikan määritelmään pyrkimyksen muuttaa tasa-arvon toteutumista estäviä rakenteita tai prosesseja.¹⁴

Tasa-arvopolitiikka ja samalla syrjinnän vastainen oikeus ja lainsäädäntö käsittelevät sekä muodollista että tosiasiallista tasa-arvoa. Muodollinen tasa-arvo viittaa ihmisten samalaiseen kohteluun ja yhdenvertaisiin oikeuksiin, kun tosiasiallinen tasa-arvo tarkoittaa ennemminkin lopputulosten tasa-arvoa. Tällä viitataan esimerkiksi siihen, että palkkaus on tasa-arvoista ja muidenkin yhteiskunnallisten toimintojen tai prosessien lopputulokset ovat tasa-arvoisia.¹⁵ Vuoden 2005 tasa-arvolainsäädännön uudistus keskittyy vahvasti etenkin lopputulosten tasa-

---

¹² EV 24/2005 vp, 1–8; Julkunen 2010, 122.

¹³ Kantola, Nousiainen ja Saari 2012, 9–10.

¹⁴ Holli 2002, 20–21; Kantola, Nousiainen ja Saari 2012, 10.

¹⁵ Kantola, Nousiainen ja Saari 2012, 10, 14.

arvoon ja sen käsittelyyn, sillä lain pääasiallinen painopiste on työelämän tasa-arvossa ja palkkauksessa. Nämä toki liittyvät myös yhdenvertaisiin oikeuksiin, mutta painottuvat esimerkiksi eduskuntakeskusteluissa enemmän lopputulosten tasa-arvoisuuden kautta.

Holli myös korostaa tasa-arvopolitiikan keinojen muotoutumisessa tasa-arvon ja politiikan käsitteiden ymmärtämisen merkitystä. Se, miten tasa-arvoa ymmärretään, vaikuttaa suoraan siihen, millaista tasa-arvopolitiikkaa toteutetaan ja millaisin menetelmin se tehdään. Samoin politiikan ymmärtäminen valtiollisena tai laajempaan, myös valtion ulkopuolella tapahtuvana toimintana, vaikuttaa yleiseen käsitykseen tasa-arvopolitiikasta ja sen sisällöstä.¹⁶ Juuri tämä ajatus tasa-arvon erilaisten käsitysten ja ymmärtämistapojen vaikutuksesta politiikan sisältöihin toimii perustana näkökulmalle, jolla tarkastelen kansanedustajien puheenvuoroja.

---

¹⁶ Holli 2002, 21.

2 Lakimuutoksen perustelut

Olemme käsittelemässä yhtä välinettä, jolla Suomesta tehdään tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa.¹⁷ - Sinikka Mönkäre (sd.)

Aloitan eduskuntakeskustelujen tarkastelemisen tutkimalla kansanedustajien esittämiä perusteluja lakimuutokselle, sen tarpeellisuudelle ja tavoitteille. Kansanedustajien puheenvuorojen sisältöön liittyen Ikävalko huomauttaa tutkielmassaan, miten keskustelua ei ollut syntynyt kovin paljoa aiempiin tasa-arvolain muutoksiin verrattuna, mutta tärkeimpinä aiheina esiin olivat nousseet etenkin kysymykset palkkatiedoista sekä tasa-arvosuunnittelusta työpaikoilla ja oppilaitoksissa.¹⁸ Nämä työelämään ja koulutukseen liittyvät aiheet toimivat myös merkittävinä perusteluina lakimuutokselle, ja tarkastelenkin aihetta samanlaisen temaattisen jaon kautta.

Eduskunnassa pidetyissä puheenvuoroissa ja niiden sisältämissä perusteluissa lakimuutoksen tarpeellisuudelle on osittain havaittavissa puolueiden välinen hallitus-oppositio-jako. Hallituspuolueiden edustajat pääosin puolustelivat ja perustelivat lakiuudistusta, kun taas oppositiosta erityisesti Vasemmistoliiton ja Vihreiden kansanedustajat toivat esiin lakiuudistuksen puutteita. Keskusteluissa oli kuitenkin yleisenä teemana tuki lakimuutokselle ja tasa-arvolle läpi puoluekentän, minkä voi ajatella kertovan aiheen tärkeydestä sekä toisaalta siitä, että tasa-arvo nähtiin yleisesti aiheena, jota ei haluta tai kannata kritisoida.

2.1 Tavoitteena palkkatasa-arvo

Tarkastelen ensimmäisenä kansanedustajien tarjoamia perusteluja lakiehdotuksen sisältämille työelämän tasa-arvoa ja erityisesti palkkatasa-arvoa käsitteleville muutoksille ja niiden tarpeellisuudelle. Vaikka lakimuutoksen käsittelyn yhteydessä eduskunnassa oli esillä hyvin monia yhteiskunnan tasa-arvoisuuteen liittyviä aiheita, keskittyivät kansanedustajien näkemykset lain tarpeellisuudesta ja hyödyistä selvästi eniten juuri palkkatasa-arvoa sekä tasa-arvosuunnittelua koskeviin lakimuutoksiin ja niihin tasa-arvon toteutumisen tavoitteisiin, joihin näillä toimenpiteillä pyrittiin.

---

¹⁷ PTK 106/2004 vp, S. Mönkäre. 13.10.2004.

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+106/2004+ke+p+2> [luettu 1.2.2024]

¹⁸ Ikävalko 2008, 77.

Yleinen eduskuntakeskusteluissa esille noussut perustelu lakimuutoksen toteuttamiselle oli EU:n työelämän tasa-arvodirektiivi ja sen toimeenpaneminen. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) painotti direktiiviä yhtenä syynä lakimuutoksen toteuttamiselle.¹⁹ Vaikka direktiiviin vetoaminen on selkeä perustelu sille, miksi tasa-arvolain uudistus oli tarpeellinen, on se samalla ollut Suomea lainsäädännöllisesti velvoittava. Tästä syystä se ei itsessään perusteluna juurikaan kerro siitä, miksi kansanedustajat itse näkivät lakimuutoksen tärkeänä tai tarpeellisena.

Merkittävä eduskuntakeskusteluissa esille tullut perustelu lakimuutokselle oli näkemys uudistuksesta ratkaisuna työmarkkinoiden palkkaepätasa-arvoon. Sukupuolten väliset palkkaerot ovat kuitenkin olleet jo pitkään (ja ovat yhä) yksi keskeisimmistä tasa-arvopolitiikan aiheista. Milja Saari kuvaakin palkkaeriarvoisuutta ja sen poistamista eräänlaisena ”ikuisuuskysymyksenä” tasa-arvopolitiikassa. Saari myös huomioi, miten poliittisesta ja oikeudellisesta kehityksestä huolimatta sukupuolten palkkaero on pysynyt lähes samalla tasolla yli 25 vuotta.²⁰ Myös Paula Koskinen-Sandberg kuvaa palkkaerojen ongelman olevan yksi vaikeimmin ratkaistavista aiheista työelämän tasa-arvoon liittyen, eikä sen ratkaisuun tähtäävä politiikka ole pystynyt vaikuttamaan tilanteeseen merkittävästi.²¹

Tätä palkkaeriarvoisuuden ongelmallisuutta huomioivat eduskuntakeskusteluissa muun muassa Arto Seppälä (sd.) ja Katri Komi (kesk.). Seppälä nosti esiin palkkaerojen pysyvyyden ongelman, ja samalla painotti tehokkaampien keinojen käyttämistä sen ratkaisemiseksi, ja edustaja Komi puolestaan esitti lakiuudistuksen antavan uusia työkaluja sukupuolten välisen palkkaerojen poistamiseen.²² Seppälä ja Komi esittivät lakiuudistuksen tehokkaana välineenä pitkäaikaisen ongelman ratkaisemiseksi, mikä kertoo vahvasta käsityksestä siitä, että uudistus on tarpeellinen tasa-arvopolitiikan välineenä. Myös Riikka Moilanen-Savolainen (kesk.) totesi palkkauksen tasa-arvon olevan käytännössä vaikea toteuttaa, ja näki lakiuudistuksen selkeyttävän keinoja, joilla palkkasyrjintään pystytään puuttumaan.²³ Edustajat selvästi näkivät lakimuutoksen olevan tarpeellinen tämän tasa-arvopolitiikan ikuisuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

---

¹⁹ PTK 106/2004 vp, S. Mönkäre. 13.10.2004.

²⁰ Saari 2012, 203.

²¹ Koskinen-Sandberg 2020, 154.

²² PTK 106/2004 vp, A. Seppälä ja K. Komi. 13.10.2004.

²³ PTK 29/2005 vp, R. Moilanen-Savolainen. 29.3.2005.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+29/2005+ke+p+2>> [luettu 6.2.2024]

Sukupuolten välisiin palkkaeroihin ja niiden problematiikkaan liittyy oleellisesti myös käsitys samapalkkaisuudesta. Tällä tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan ajatusta siitä, että sukupuolesta riippumatta henkilöille maksetaan samasta ja samanarvoisesta työstä sama palkka. Samalla se on myös lainsäädännöllinen palkkasyrjinnän kieltä ja tasa-arvon edistämiseen liittyvä velvoite.²⁴ Sukupuolten väliset palkkaerot ja samapalkkaisuus ovat toisiinsa kiinnittyneitä käsitteitä, joista ensimmäistä pyritään ratkaisemaan toisella. Vuoden 2005 tasa-arvolain uudistuksessa samapalkkaisuutta pyrittiin tavoittelemaan työpaikkojen tasa-arvosuunnittelun velvoitteiden laajennuksilla, joihin sisältyi muun muassa velvoite toteuttaa kartoitus naisten ja miesten palkkaeroista sekä toimenpidesuunnitelma palkkauksen tasa-arvon saavuttamiseksi.²⁵

Eduskuntakeskusteluissa erityisesti palkkakartoitus nähtiin selkeänä ja toimivana tapana edistää samapalkkaisuutta. Ministeri Sinikka Mönkäre (sd.) jopa määritteli tasa-arvosuunnittelun palkkakartoituksen lakiehdotuksen tärkeimmäksi ja tehokkaimmaksi osaksi, ainakin samapalkkaisuuden kannalta.²⁶ Sirkka-Liisa Anttila (kesk.) ja Anneli Kiljunen (sd.) yhtyivät tähän näkemykseen, ja korostivat erityisesti Vanhasen hallituksen valmisteilla ollutta samapalkkaisuusohjelmaa ja uudistuksen vaikutusta sen asettamien tavoitteiden edistämässä.²⁷ Kansanedustajat siis perustelivat lakimuutosta ja etenkin palkkakartoituksen laajentamista erittäin vahvana, jopa parhaimpana mahdollisena välineenä palkkauksen tasa-arvotyölle. Tasa-arvolaki ja sen muutokset nähtiin mahdollisesti myös tarpeellisena lain alkuperäisten, työelämän tasa-arvoon liittyvien tavoitteiden saavuttamisen tehostamiseksi.

Vaikka nämä samapalkkaisuuden tavoittelua ja tätä kautta lakimuutoksen tärkeyttä perustelevat puheenvuorot, jotka olen nostanut esimerkeiksi, ovatkin hallituspuolueiden edustajien pitämiä, vallitsi eduskunnassa yleisesti vahva yhteisymmärrys lakiuudistuksen tärkeimmistä tavoitteista hallitus-oppositiojaosta riippumatta. Toisaalta muutamat oppositiopoliitikot toivat kuitenkin esiin kritiikkiä palkkaeriarvoisuuden ja -syrjinnän ratkaisemiseksi säädettyihin menetelmiin liittyen.

Vihreiden kansanedustaja Tarja Cronberg toi aiheen esille puheenvuorossaan kritisoimalla työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa siitä, että sillä ”ei ollut rohkeutta luoda kunnollisia edellytyksiä - - palkka- ja työhönottosyrjinnän torjumiselle”, vaikka hänen mukaansa

---

²⁴ Saari 2012, 202.

²⁵ EV 24/2005 vp, 3.

²⁶ PTK 29/2005 vp, S. Mönkäre. 29.3.2005.

²⁷ PTK 106/2004 vp, S. Anttila. 13.10.2004; PTK 29/2005 vp, A. Kiljunen. 29.3.2005.

parannusehdotuksia asiaan oli ollut esillä.²⁸ Cronbergin kritiikki perustuu ainakin osittain Vihreiden valiokunnan mietintöön jättämään vastalauseeseen, jossa kritisoi esimerkiksi sitä, miten lakiuudistus hankaloittaa palkkasyrjäntäepäilyjen käsittelyä. Uudistuksessa työpaikkojen luottamusmiehille ei annettu oikeutta saada työntekijöiden palkkatietoja suoraan esimieheltä, vaan ne tulisi hankkia tasa-arvovaltuutetun kautta.²⁹ Myös Vasemmistoliiton edustaja Matti Kangas totesi, että tämä valiokunnan mietinnön määrittelemä tapa saada palkkatiedot luottamusmiehelle on vaikea, ja se hankaloittaa palkkasyrjinnän epäilyjen selvittämistä turhaan. Kangas esittikin, että ilman luottamusmiehen oikeutta nähdä palkkatiedot helpommin palkkatasa-arvoa ei tulla saavuttamaan.³⁰

Muutamit oppositiopoliitikot olivat siis vähintään osittain tyytymättömiä lakimuutoksen sisältöön, ja olisivat halunneet vielä tehostaa palkkasyrjintään puuttumista työpaikoilla. Tästä huolimatta eduskunnassa palkkaepätasa-arvoa ja -syrjintää käsittelevää keskustelua voi kuvata suhteellisen yksimieliseksi. Yleisellä tasolla kansanedustajat näkivät lakimuutoksen ja sen sisältämät samapalkkaisuutta edistävät palkkakartoitukseen liittyvät säädökset lakimuutoksen keskeiseksi, työelämän tasa-arvon edistämisen kannalta jopa välttämättömäksi osuudeksi.

2.2 Tasa-arvosuunnittelu työpaikoilla

Seuraavaksi tarkastelen lakiuudistuksessa erittäin vahvasti myös samapalkkaisuuteen ja sukupuolten väliseen palkkaerojen poistamiseen liittyvää tasa-arvosuunnittelua ja kansanedustajien antamia perusteluja sen velvoitteiden laajentamiselle. Lähestyn aihetta ensin työelämän ja työpaikkojen tasa-arvon näkökulmasta, ja seuraavassa luvussa tarkastelen syvemmin tasa-arvosuunnittelun oppilaitoksia koskevia laajennuksia käsitelleitä keskusteluja.

Tasa-arvosuunnittelu tarkoittaa yleisesti ottaen suunnitelmaa siitä, miten tasa-arvoa edistetään, joko organisaation sisäisten rakenteiden ja niiden muutosten tai organisaation toiminnan vaikutusten arvioinnin ja kehittämisen kautta. Sinikka Mustakallio ja Milja Saari määrittelevät artikkelissaan työpaikkakohtaiset tasa-arvosuunnitelmat yhdeksi keskeisimmistä välineistä työelämän tasa-arvon toteuttamisen kannalta. Suunnitelmien tärkeyden osoittaa

---

²⁸ PTK 29/2005 vp, T. Cronberg. 29.3.2005.

²⁹ TyVM 3/2005 vp, 17.

³⁰ PTK 29/2005 vp, M. Kangas. 20.3.2005.

esimerkiksi se, että jo vuoden 1995 tasa-arvolain muutoksessa säädettiin työnantajia koskeva velvollisuus edistää tasa-arvoa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti.³¹

Vuoden 2005 tasa-arvolain uudistuksessa tasa-arvosuunnittelua ja sen velvoitteita etenkin työelämässä laajennettiin ja tarkennettiin. Kuten aiemmin todettiin, tarkennettiin erityisesti työnantajien velvoitteita palkkakartoitukseen, mutta suunnitelman vähimmäisisältöön määriteltiin myös vaade suunnitelmasta tasa-arvoa edistävästä toimenpiteistä, kartoitus naisten ja miesten sijoittumisesta eri tehtäviin sekä arvio aiemmista tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneistä toimenpiteistä ja niiden toteutumisesta. Lisäksi syrjinnän ja häirinnän kieltoja etenkin työelämässä laajennettiin.³²

Eduskuntakeskusteluissa nämä tasa-arvosuunnittelun laajennukset ja vähimmäisisällön lisäykset esitettiin erittäin positiivisina ja yhtenä lakimuutoksen keskeisimmistä asioista.³³ Tasa-arvosuunnittelun nostaminen lakiuudistuksen tärkeimpien muutosten joukkoon osoittaa, että kansanedustajat näkivät sen erittäin toimivana tapana edistää työelämän tasa-arvoisuutta. Paljon huomiota aiheelle antoi esimerkiksi edustaja Paula Risikko (kok.), joka perusteli suunnittelun toimivuutta ja lakimuutoksen tuomia tarkennuksia niin lähetekeskustelussa kuin ensimmäisessä käsittelyssäkin. Risikko muun muassa katsoi, että tasa-arvosuunnitelman vähimmäisisällön määritelmät olivat hyviä ja tarpeellisia, vedoten omaan kokemukseensa esimiestehtävissä, ja painotti tasa-arvosuunnittelun olevan melkein pä keskeisin väline tasa-arvon edistämiseksi.³⁴ Erityisesti Risikon puheenvuoroista onkin havaittavissa vahva usko tasa-arvosuunnitteluun ja sen merkitykseen työelämän tasa-arvon kannalta, joka on myös ollut tasa-arvolain tärkeimpiä kokonaisuuksia.

Kansanedustajat siis painottivat lakiuudistuksen tasa-arvosuunnitteluun tehtäviä lisäyksiä oleellisina työelämän tasa-arvon edistämisen työvälineinä. Mustakallio ja Saari määrittelevätkin tasa-arvosuunnittelun ja -selvitykset tarpeelliseksi menetelmäksi työpaikoilla totuttujen käytänteiden kyseenalaistamista ja muuttamista varten.³⁵ Juuri tällaisiin muutoksiin ja niiden parempaan toteutumiseen tasa-arvosuunnittelun kautta viittasivat esimerkiksi edustajat Minna Sirnö (vas.) ja Heidi Hautala (vihr.), jotka painottivat lain edesauttavan työelämän tasa-arvon toteutumista käytännössä. Hautala esimerkiksi nosti työpaikoilla

---

³¹ Mustakallio ja Saari 2002, 165, 167–169.

³² EV 24/2005 vp, 3–5.

³³ Esimerkiksi PTK 29/2005 vp, K. Tiilikainen ja A. Kiljunen. 29.3.2005.

³⁴ PTK 106/2004 vp, P. Risikko. 13.10.2004; PTK 29/2005 vp, P. Risikko. 29.3.2005.

³⁵ Mustakallio ja Saari 2002, 166.

tapahtuvan häirinnän ongelmaksi, jonka käsittelyyn ja ehkäisyyn lakiuudistus ja sitä kautta toteutuvat häirinnän kiellot ja tasa-arvosuunnittelu tarjoaisivat parempia toimintamalleja.³⁶ Sirnö ja Hautala selvästi korostivat yleisten tasa-arvo- ja samapalkkaisuustavoitteiden lisäksi lakimuutoksen mahdollisuutta vaikuttaa aidosti työelämän arkipäivään ja sen kokemuksiin syynä lakimuutoksen tarpeellisuudelle ja positiivisuudelle.

Käytänteiden muuttamiseen vetosi myös Arto Seppälä (sd.), joka korosti tasa-arvosuunnittelun säännöksiä tärkeyttä ja huomautti, miten aiemmin vain 27 prosenttia työpaikoista, joita aiempi tasa-arvolain muoto oli koskenut, oli toteuttanut tasa-arvosuunnitelman.³⁷ Seppälän puheenvuoro toistaa näkemystä tasa-arvosuunnittelun tarkemman määrittelyn tärkeydestä, mutta samalla hän näkee lakimuutoksen sisältämät täsmennykset sekä velvoitteen painottamisen konkreettisena toimena, jolla voitaisiin saada lisättyä työpaikoilla tehtyjen tasa-arvosuunnitelmien määrää. Tämä on hyvin selkeä tavoite saada työnantajat toteuttamaan tasa-arvotyötä paremmin. Lakimuutoksen tärkeys tuli usean kansanedustajan näkemyksen mukaan esille etenkin niissä konkreettisissa työelämän toimintatapojen muutoksissa, joita sillä haluttiin edistää.

Toisin kuin palkkaeroihin liittyvien toimenpiteiden määrittelemisessä ja työpaikan luottomiehen oikeudesta palkkatietoihin puhuttaessa, ei työpaikkojen tasa-arvosuunnittelu tai sen velvoitteen laajentaminen herättänyt selkeää eroa hallitus- ja oppositio puolueiden välillä. Kansanedustajat vaikuttivat pitävän tasa-arvosuunnittelua positiivisena asiana riippumatta puoluetäustasta, ja näkivät sen laajentamisen tärkeänä työpaikkojen tasa-arvon edistämisen työkaluna. Tasa-arvosuunnittelun nähtiin siis etenkin yhdessä palkkakartoituksen ja samapalkkaisuutta tavoittelevien toimien kanssa mahdollistavan työelämän tasa-arvoisuuden lisäämisen, häirintään puuttumisen ja sukupuolten välisten palkkaerojen kaventamisen.

Seuraavaksi tarkastelen eduskuntakeskusteluissa kansanedustajia enemmän jakanutta ja kiivaampaa keskustelua herättänyttä tasa-arvosuunnitteluun ja sen lainsäädännölliseen laajentamiseen liittyntä lakimuutoksen osa-aluetta.

2.3 Tasa-arvosuunnittelu koulutuksessa

Tasa-arvolain yksi keskeinen, ja myös kansanedustajia paljon puhuttanut muutos oli lakiin tehty lisäys 6b§, joka velvoitti oppilaitoksia laatimaan vuosittaiset tasa-arvosuunnitelmat.

---

³⁶ PTK 29/2005 vp, M. Sirnö. 29.3.2005; PTK 106/2004 vp, H. Hautala. 13.10.2004.

³⁷ PTK 106/2004 vp, A. Seppälä. 13.10.2004.

Tämän lisäksi lakiuudistuksessa laajennettiin syrjinnän kieltoja.³⁸ Perusopetus ja sitä järjestävät oppilaitokset kuitenkin rajattiin lain ulkopuolelle. Eduskuntakeskusteluissa aihe tuli esille esimerkiksi puheenvuoroissa, joissa kansanedustajat perustelivat uudistuksien tarpeellisuutta ja positiivisia vaikutuksia. Toisaalta keskustelua ja kriittisiä puheenvuoroja oli syntynyt myös siitä, miksi perusopetus jätettiin valiokunnan toimesta tasa-arvosuunnittelun velvoitteen ja syrjinnän kieltojen ulkopuolelle. Oppilaitosten velvoite tasa-arvosuunnitteluun ei ollut osa hallituksen alkuperäistä lakiesitystä, mutta lakimuutoksen ensimmäiseen käsittelyyn tultaessa aihe oli huomioitu työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä.

Koska tasa-arvosuunnittelu sekä syrjinnän kieltojen laajentaminen oppilaitoksiin oli merkittävä tasa-arvopoliittinen uudistus, on mielekästä tarkastella, miten ja miksi uudistusta oli perusteltu. Erityistä huomiota ansaitsee paljon puheenvuoroissa esiintynyt peruskoulujen jättäminen lain sovelluspiirin ulkopuolelle. Jälkikäteen katsottuna päätöstä voidaan pitää merkittävänä, sillä velvoite tasa-arvosuunnittelusta laajennettiin lopulta koskemaan perusopetusta tarjoavia oppilaitoksia vuonna 2015.³⁹

Tasa-arvosuunnittelun laajentamista oppilaitoksiin pidettiin puheenvuoroissa yleisesti erittäin positiivisena asiana, mutta sen tarpeellisuutta täysin suorasti perustelevia puheenvuoroja ei ollut monia. Lakiehdotusta ja siihen lisättyjä muokkauksia esitellyt Jukka Gustafsson (sd.) totesi valiokunnan pitäneen opiskelijoiden kanssa tehtäviä tasa-arvosuunnitelmia toimivana tapana käsitellä tasa-arvoa oppilaitoksissa. Lisäksi valiokunnassa nähtiin tämän olevan tapa ”hävittää mahdollisia syrjintäepäilyjä”.⁴⁰ Gustafsson esitti valiokunnan perustelut tasa-arvosuunnittelun laajentamiselle oppilaitoksiin hyvin yleisellä tasolla, eikä tarkemmin avannut esimerkiksi näkemystä siitä, miksi muutos oli erityisen tarpeellinen.

Edustaja Paula Risikko (kok.) puolestaan perusteli tasa-arvosuunnittelun laajentamista muun muassa omalla kokemuksellaan opettajana toimimisesta, ja taustoitti tasa-arvosuunnittelun tarvetta oppilaitoksissa tasa-arvovaltuutetun kanssa käymillään keskusteluilla. Myös hän perusteli uudistuksen parantavan oppilaitosten avoimuutta ja ennaltaehkäisevän syrjintää tai sen epäilyjä.⁴¹ Vaikka Risikko ja Gustafsson edustivat sekä oppositiota että hallitusta, he edustivat samalla myös muutosta valmistelleen valiokunnan mielipiteitä. He katsoivat

---

³⁸ EV 24/2005 vp, 3–5.

³⁹ ”Oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelma” Tasa-arvovaltuutetun verkkosivut. < <https://tasa-arvo.fi/oppilaitoksen-tasa-arvosuunnitelma> > [luettu 10.3.2024]

⁴⁰ PTK 29/2005 vp, J. Gustafsson. 29.3.2005.

⁴¹ PTK 29/2005 vp, P. Risikko. 29.3.2005.

lakimuutoksen sisältämät, oppilaitoksia koskevat laajennukset tärkeiksi samanlaisesta näkökulmasta: tasa-arvon yleisen positiivisuuden sekä syrjäntäepäilyjen vähentämisen kautta. Toisaalta koska tasa-arvo ja sen edistäminen ovat hyvin laajasti haluttavina ja positiivisina pidettyjä asioita, joihin Vanhasen hallituskin oli sitoutunut, ei oppilaitosten tasa-arvon itseisarvoinen lisääminen välttämättä ollut asia, jota erityisemmin olisi tarvinnut eduskunnassa perustella.

Vaikka oppilaitoksien velvoittamista tasa-arvosuunnitteluun ja syrjinnän kieltojen huomioimiseen pidettiinkin siis eduskunnassa yleisesti positiivisena asiana, herätti aihe keskustelua erityisesti koskien kysymystä siitä, olisiko peruskoulut tulleet sisällyttää muutokseen. Erityisesti oppositiopuolue Vihreiden kansanedustajat kritisoivat valiokunnan päätöstä olla ottamatta peruskouluja lain soveltamisalaan. Puolueen kansanedustajat jättivätkin valiokunnan mietintöön vastalauseen, jossa vaadittiin muun muassa syrjinnän kiellon ja tasa-arvosuunnittelun vaatimuksen laajentamista koskemaan myös peruskouluja muiden oppilaitosten lisäksi.⁴²

Vihreiden kansanedustajat Tarja Cronberg ja Heidi Hautala kritisoivat valiokuntaa, ja perustelivat peruskoulujen sisällyttämistä muutokseen perusopetuksen kautta tapahtuvan tasa-arvokasvatuksen merkityksellä. He myös toivat esille jo peruskoulussa tapahtuvan häirinnän ja syrjinnän ongelmat, ja viittasivat lain laajentamisen tarjoamiin mahdollisuuksiin puuttua näihin ongelmiin ja tarjota lapsille syrjinnästä vapaa kouluympäristö.⁴³ Valiokunnan mietintöä ja lakiesityksen tarpeellisuutta perustelleet Risikko ja Gustafsson olivat käyttäneet syrjinnän ehkäisyä perusteluinaan tasa-arvosuunnittelun laajentamiselle, mutta Cronberg ja Hautala puolestaan esittivät syrjinnän ehkäisyn epäonnistuvan, jos uudistusta ei laajennettaisi peruskouluihin. Lakimuutosta perustelevan näkökulman voidaan katsoa muuttuneen eduskuntakeskustelun aikana positiivisesta onnistumisesta yhdeksi syyksi muutoksen mahdolliselle epäonnistumiselle.

Nämä syrjinnän kieltojen ja tasa-arvosuunnitelmien suhdetta peruskouluihin käsittelevät kysymykset olivat olleet esillä jo lain valmisteluvaiheissa. Ikävalko esittelee tutkielmassaan lyhyesti lakiuudistuksen valmistelussa mukana olleiden osapuolien välisiä erimielisyyksiä. Peruskouluja ei veloitettu tasa-arvosuunnitteluun opetusviranomaisten ja työmarkkinanjärjestöjen vastustuksen vuoksi, vaikka kansalaisjärjestöt ja valtiolliset tasa-

---

⁴² TyVM 3/2005 vp, 17.

⁴³ PTK 29/2005 vp, T. Cronberg ja H. Hautala. 29.3.2005.

arvoelimet olivat katsoneet, että tasa-arvosuunnittelu olisi mahdollistanut tasa-arvoisen käyttäytymisen opettamisen ja sukupuoleen liittyvään kiusaamiseen puuttumisen.⁴⁴

Samanlaisiin perusteisiin nojaava jako aiheeseen liittyen näkyi myös lopullista lakiesitystä käsittelevässä keskustelussa osittain hallitus- ja oppositiopuolueiden välillä, toisaalta osittain myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan sisäisen jaon välillä. Lakimuutosta ja peruskoulujen jättämistä pois lain sovelluspiiristä kannattivat ja asiaa perustelivat hallituspuolueiden sekä valiokunnan työssä mukana olleen oppositiopuolue Kokoomuksen kansanedustajat.

Oppositiopuolue Vasemmistoliiton sekä Vihreiden kansanedustajat, jotka olivat itsekin olleet osana valiokuntatyöskentelyä, puolestaan kritisoivat tätä lakimuutoksen piirrettä vahvasti.

Erityisen mielenkiintoista on, että hallituspuolueiden ja Kokoomuksen kansanedustajat käyttivät enemmän puheenvuoroja perustellakseen sitä, miksi perusopetusta ei tulisi sisällyttää lakiuudistuksen piiriin, kuin itse lakimuutoksen tai yleisesti opetuksentarjoajien tasa-arvosuunnittelun tarpeellisuuden perusteluihin. Puheenvuoroissa edustajat perustelevat päätöstä esimerkiksi vetoamalla perusopetuksen omiin opetussuunnitelmiin sekä perusopetuslakiin keinoina hoitaa perusopetuksen tasa-arvoasioita, minkä takia lain soveltamispiirin ulottaminen peruskouluihin nähtiin tarpeettomana ja jopa hyödyttömänä.⁴⁵

Tarpeettomuuteen ja muihin lakeihin vetoamisen lisäksi peruskoulujen sivuuttamista perusteltiin myös selvästi vähemmän konkreettisilla keinoilla. Muutamit kansanedustajat käyttivät aiheesta puhuessaan esimerkiksi lausahdusta ”lapset ovat lapsia”⁴⁶, mikä ei sinänsä ole vahva perustelu lainsäädännöllisiin päätöksiin. Tämän lisäksi esimerkiksi Kimmo Tiilikainen (kesk.) esitti syrjinnän ja sukupuolten vertailun olevan ”aikuisten maailmasta lähtevää”⁴⁷. Muutkin edustajat esittivät tasa-arvolain olevan ainoastaan aikuisten väliseen tasa-arvoon liittyvä, lapsille sopimaton tai vaikeasti ymmärrettävä asia.⁴⁸ Tällaiset perustelut perusopetuksen jättämiseksi pois tasa-arvosuunnittelun ja syrjinnän kieltojen piiristä esittävät tasa-arvon osaltaan lapsista ja nuorista irrallisena asiana, vaikka nämä perustelut eivät samalla myöskään tarjoa kovin konkreettisia tai vahvoja perusteita lain sisällöllisille valinnoille. Ne enemmänkin vetoavat kansanedustajien omiin tunteuksiin tai mielipiteisiin siitä, millaisissa konteksteissa tasa-arvoa tulisi käsitellä.

---

⁴⁴ Ikävalko 2008, 72, 77.

⁴⁵ Esimerkiksi PTK 29/2005 vp, J. Gustafsson ja A. Holmlund. 29.3.2005.

⁴⁶ Esimerkiksi PTK 29/2005 vp, E. Lahtela ja J. Ylä-Mononen. 29.3.2005.

⁴⁷ PTK 29/2005 vp, K. Tiilikainen. 29.3.2005.

⁴⁸ Esimerkiksi PTK 29/2005 E. Lahtela ja T. Rönni. 29.3.2005.

Vastapainona näille puheenvuoroille Vihreiden kansanedustaja Oras Tynkkynen kritisoi kansanedustajia, jotka vähätelivät tai kielsivät peruskoulujen piirissä tapahtuvan syrjinnän vakavuuden ja totesivat tasa-arvon olevan vain aikuisten maailmaan kuuluvaa. Hän toi esiin sukupuoleen perustuvan kiusaamisen ja nimittelyn esimerkkiongelmaksi peruskouluissa, ja perustelikin lain sovelluspiirin laajentamista peruskouluihin sillä, että lailla pystyttäisiin puuttumaan tähän ongelmaan.⁴⁹ Tämä perustelu lain soveltamispiirin laajentamiselle on verrattavissa aiemmin mainitsemaani, Ikävalon tutkielmassa esille tuotuun näkökulmaan tasa-arvolaista mahdollisuutena puuttua esimerkiksi sukupuoleen liittyvään kiusaamiseen.

Peruskouluissa tapahtuvaa lasten välistä kiusaamista kommentoi myös ministeri Sinikka Mönkäre (sd.). Hän perusteli peruskoulujen jättämistä lain soveltamispiirin ulkopuolelle vetoamalla opetusministeriöön, jossa oli oltu huolestuneita lasten välillä tapahtuvan kiusaamisen tai nimittelyn sukupuolittamisesta tai seksuaalisoinnista.⁵⁰ Tällainen huoli lasten ja nuorten tekojen seksuaalisoinnista tai heidän leimaamisesta häiritsijöiksi kiusaamisen perusteella oli noussut esiin myös lain valmisteluvaiheessa opetusviranomaisten ja työmarkkinajärjestöjen puolelta.⁵¹ Myös Mönkäreen ja Tynkkysen puheenvuoroissa on siis havaittavissa erityisesti hallituspuolueita ja oppositiota jakanut näkemys peruskoulujen tasa-arvosuunnittelusta ja syrjinnän kielloista suhteessa tasa-arvolakiin ja sen soveltamisalaan.

---

⁴⁹ PTK 29/2005 vp, O. Tynkkynen. 29.3.2005.

⁵⁰ PTK 29/2005 vp, S. Mönkäre. 29.3.2005.

⁵¹ Ikävalko 2008, 73.

3 Tasa-arvokäsitykset eduskunnassa

- - ehkä se tasa-arvokysymys tai keskustelu tasa-arvosta ei olekaan niin kauhean yksiselitteistä, jos me näemme tasa-arvon jo käsitteenä hyvin erilaisena ja sisällytämme siihen hyvin erilaisia asioita.⁵² - Leena Rauhala (kd.)

Seuraavaksi tarkastelen lähemmin kansanedustajien eduskuntakeskusteluissa käyttämiä tasa-arvon määritelmiä sekä sitä, miten he käsitteellistävät tai ymmärtävät tasa-arvoa ja sen piiriin kuuluvia asioita puheenvuoroissaan. Tasa-arvolla ja sillä, miten kansanedustajat määrittelevät sitä, voi mahdollisesti olla merkittäväkin vaikutuksia tasa-arvopolitiikkaan. Jaana Kuusipalo toteaaakin tasa-arvopolitiikkaa ja sen sisäisiä jakoja käsittelevässä artikkelissaan, että tasa-arvolla saatetaan perustella politiikan sisältöön liittyen hyvinkin vastakkaisia toimenpiteitä riippuen siitä, miten käsitettä käytetään ja ymmärretään.⁵³ Tällainen ajattelu tulee osittain esiin myös yllä olevasta Leena Rauhalan (kd.) kommentista, jossa hän nostaa esiin kansanedustajien hyvin erilaiset tavat käsitteellistää tasa-arvoa.

Kansanedustajien tasa-arvokäsityksiä tarkastellessani en tee suurta erotusta oppositio- ja hallituspuolueiden edustajien välillä. Keskusteluissa ei nouse esiin puolueisiin selvästi liittyviä eroja tasa-arvon määritelmien tai kuvausten perusteella, ja tarkastelenkin kansanedustajien tapoja selittää ja ymmärtää tasa-arvoa yleisemmällä tasolla, kiinnittämättä vahvasti huomiota puoluetustaan. Toki eduskuntakeskusteluissa on yleistä, että hallituspuolueiden edustajat puolustavat lakimuutoksista puhuttaessa hallituksen esityksiä, kun oppositioapuolueiden edustajat puolestaan keskittyvät enemmän niiden kritisointiin. Tämä ei kuitenkaan ole oleellinen näkökulma tasa-arvokäsityksien tarkastelua varten, sillä se ei noussut erityisesti esiin puheenvuoroissa.

3.1 Tasa-arvo nais-mies-kahtiajakona

Tasa-arvolaki kantaa nimeä ”Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta”. Jo tämä nimi kertoo paljon siitä, miten tai millaiseksi tasa-arvo oli ymmärretty eduskunnassa ainakin lain säätämishetkellä. Tällainen binäärinen jako tulee vahvasti esiin myös eduskuntakeskusteluissa, ja selkein tasa-arvokäsitystä esille tuova tekijä onkin tämä biologiseen sukupuoleen perustuva käsitys tasa-arvosta. Kansanedustajat toivat tasa-arvoa kuvatessaan ja siitä puhuessaan erittäin selvästi esille nais-mies-kahtiajaon määrittelemään

⁵² PTK 29/2005 vp, L. Rauhala. 29.3.2005.

⁵³ Kuusipalo 2002, 208.

sitä, mitä tai keitä tasa-arvo koskee. Määrittely tuli esille puheenvuoroissa, joissa kansanedustajat kuvailivat tasa-arvoa ja käyttivät siihen sanaparia ”naiset ja miehet”⁵⁴ tai ”naisten ja miesten välinen tasa-arvo”⁵⁵. Tämä binäärinen jako esiintyi suurimmassa osassa tarkastelun kohteena olleita puheenvuoroja ja toimikin selkeänä perustana melkein jokaisen kansanedustajan tasa-arvokäsitykselle riippumatta eduskuntapuolueesta.

Biologiseen sukupuoleen perustuva tasa-arvojako oli selkeä ja useimpien kansanedustajien tasa-arvonäkemyksiä kuvaava piirre, eikä sukupuolen moninaisuutta tai sukupuolivähemmistöjen asemaa juurikaan huomioitu keskusteluissa. Sukupuolivähemmistöt ja etenkin transihmiset olivat kuitenkin nousseet suomalaisessa lainsäädännössä ja politiikassa esiin jo aiemmin, kun translaki hyväksyttiin eduskunnassa vuonna 2002. Laki keskittyi juridisen sukupuolen muuttamiseen ja vahvistamiseen.⁵⁶ Sukupuolivähemmistöjen oikeudet ovat siis olleet esillä eduskunnassa ja tasa-arvopolitiikassa samoihin aikoihin tasa-arvolain uudistuksen kanssa. Nina Järviö kuitenkin huomauttaa translakia käsittelevässä artikkelissaan, että tasa-arvokeskusteluissa ei usein ollut tilaa sukupuolen moninaisuudelle. Tähän vaikutti etenkin tasa-arvolain binäärinen sukupuolijako, joka jätti transihmiset selkeästi lain ulkopuolelle, sekä sukupuolivähemmistöihin liittyvän tiedon puute politiikassa.⁵⁷ Tällaiset piirteet kuvaavat myös tasa-arvolain muutosta käsitteleviä eduskuntakeskusteluja, joissa sukupuolivähemmistöjä huomioivia tai niitä käsitteleviä puheenvuoroja oli vain kolme.

Kansanedustaja Heidi Hautala (vihr.) harmitteli puheenvuorossaan sukupuolivähemmistöjen mainitsematta jättämistä lakiehdotuksessa seuraavin sanoin:

Ei ole paikallaan, että luotetaan pelkästään perustuslain ja mahdollisesti syrjintälain määräyksiin siitä, että ketään ei saa sukupuolen perusteella tai asettamalla eri asemaan sukupuolen korjauksen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella syrjiä. Tämä asia olisi tullut selkeäsanaisesti laissa todeta.⁵⁸

Kansanedustaja Hautalan mielipiteeseen sukupuolivähemmistöjen mainitsemisen tarpeesta yhtyi edustaja Oras Tynkkynen (vihr.), joka huomautti omassa puheenvuorossaan, että tasa-arvo laki olisi ollut sopiva laki puuttua sukupuolen korjaukseen perustuvaan syrjintään, sillä laki käsittelee osittain jo valmiiksi sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää.⁵⁹ Hautalan ja

---

⁵⁴ Esimerkiksi PTK 106/2004 vp, M. Lintonen, 13.10.2004.

⁵⁵ Esimerkiksi PTK 106/2004 vp, K. Komi, 13.10.2004.

⁵⁶ Järviö 2020, 101.

⁵⁷ Järviö 2020, 114.

⁵⁸ PTK 29/2005 vp, H. Hautala 29.3.2005.

⁵⁹ PTK 29/2005 vp, O. Tynkkynen 29.3.2005.

Tynkkysen puheenvuorot kuvaavatkin laajempaa, sukupuolen moninaisuuden huomioivaa tasa-arvokäsitystä, joka eroaa selvästi eduskuntakeskustelujen yleisestä sukupuolikäsityksestä.

Toisaalta kaikki sukupuolivähemmistöjä huomioivat kansanedustajat eivät pitäneet heidän sisällyttämistä tasa-arvolakiin tarpeellisena. Esimerkiksi Kimmo Tiilikainen (kesk.) toi yhdessä puheenvuoroistaan esille työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan keskustelut, joissa sukupuolivähemmistöjen tarvitsemasta laillisesta suojasta oli puhuttu. Edustaja itse kuvasi vähemmistöjä ”väliinputoajiksi”. Valiokunnassa oli kuitenkin päätetty, että sukupuolivähemmistöjen suoja olisi parempi hoitaa yhdenvertaisuuslaissa. Tätä Tiilikainen perusteli sillä, että käsittelyssä oleva tasa-arvolaki on ”nimenomaan laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta”.⁶⁰ Puheenvuorossa nousee esiin Hautalan ja Tynkkysen tasa-arvokäsityksestä jyrkästi eroava tapa ymmärtää tasa-arvon piiriin kuuluvia henkilöitä ja sukupuolia. Puheenvuorossa sukupuolivähemmistöjä ei sisällytetä saman tasa-arvon piiriin kuin cissukupuoliset⁶¹ ihmiset, vaan heidän tasa-arvonsa ajatellaan kuuluvan muun lainsäädännön piiriin. Tällainen puhe on eroja luovaa ja sukupuolivähemmistöt ulkopuoliseen asemaan jättävää.

Tiilikaisen puheenvuoro sekä sen sisältämät kuvaukset tasa-arvosta ja sukupuolivähemmistöjen suhteesta tasa-arvolakiin kertoo ainakin itse Tiilikaisen tasa-arvonäkemyksestä. Samalla tämä kuvaus liittyy kuitenkin laajemmin myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toimintaan ja siihen, miten siellä tasa-arvo oli ymmärretty juuri nais-mieskahtiajaon kautta, sillä Tiilikainen kertoi puheenvuorossaan valiokunnan ratkaisuista sukupuolien asemasta. Yhden puheenvuoron perusteella ei kuitenkaan ole mielekästä tehdä johtopäätöksiä koko valiokunnan tai sen jäsenten tasa-arvokäsityksistä, sillä Tiilikainen ei toiminut virallisena, valiokunnan puolesta asiaa esittelevänä toimijana.

Vaikka sukupuolivähemmistöjen heikkoa, vain muutaman kansanedustajan toimesta tapahtunutta huomiointia voidaan varmasti pitää yleisesti hyvin valitettavana, on se toisaalta keskustelujen ja lakiuudistuksen ajalliseen kontekstiin sopiva. Kuten Järviö mainitsee, ei tasa-arvopolitiikassa ollut vielä 2000-luvulla tarpeeksi tietoa esimerkiksi transihmisistä, vaan tasa-arvon käsitteen laajeneminen sukupuolivähemmistöihin alkoi kunnolla vasta 2010-luvulla.⁶²

---

⁶⁰ PTK 29/2005 vp, K. Tiilikainen 29.3.2005.

⁶¹ Cis-termi kuvaa henkilöä, jonka oma sukupuoli-identiteetti ja sen ilmaiseminen vastaavat hänelle syntymässä määriteltä sukupuolta ja siihen liittyviä kulttuurillisia ominaisuuksia. ”Sateenkaarisanasto”. Seta ry:n verkkosivut. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/> [luettu 20.2.2024]

⁶² Järviö 2020, 114.

Tätä voidaan pitää yhtenä syynä siihen, että vain muutamat kansanedustajat huomioivat tai edes tiedostivat sukupuolivähemmistöt puheenvuoroissaan. Vaikka Hautalan ja Tynkkysen tasa-arvokäsitykset siis heijastivat enemmän inklusiivista ja monipuolista käsitystä siitä, ketkä tasa-arvon piiriin kuuluvat, olivat pelkästään nais-mies-kahtiajakona tasa-arvoa ymmärtäneiden kansanedustajien kuvaukset aiheesta kuitenkin ajalleen tyypillisiä.

3.2 Erotuksia sukupuolten välillä

Sen lisäksi, että kansanedustajat määrittivät puheenvuoroissaan sitä, mitkä sukupuolet kuuluvat tasa-arvon ja tasa-arvolain piiriin, tulivat heidän käsityksensä tasa-arvosta esille myös heidän sukupuolten välille luomien erotuksien kautta. Kansanedustajat siis määrittivät täysistunnoissa pitämässään puheenvuoroissa myös sitä, millaisia naiset ja miehet ovat, tai millaista heidän välinen tasa-arvonsa on. Nämä puheenvuoroissa luodut ja esille tuodut erotukset voidaan jakaa kolmeen erilaiseen teemaan: naisten ja miesten erot positiivisena asiana, naisten ja miesten erot työelämässä ja miesten syrjintä.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta puhuttaessa kansanedustajat toivat esiin tai tiedostivat sukupuolten välillä olevia eroja, mutta muutamat edustajat nostivat esiin nämä erilaisuudet tasa-arvon kannalta hyvin positiivisina. Esimerkiksi Jukka Gustafsson (sd.) painotti puheenvuorossaan, että tasa-arvopolitiikassa sukupuolista ei haluta tehdä samanlaisia, vaan naisten ja miesten erilaiset ajattelutavat luovat koko yhteiskuntaa hyödyttävää rikkautta.⁶³ Samoin Sari Essayah (kd.) piti valiokunnan mietinnön erilaisuutta korostavaa lähtökohtaa hyvänä, ja kritisoi tavoitetta tehdä miehistä ja naisista samanlaisia tasa-arvon nimissä. Essayah jopa totesi ”eläköön se pieni ero” puhuessaan aiheesta.⁶⁴ Naisten ja miesten välisiä, etenkin fyysisiä eroja korosti myös Lauri Oinonen (kesk.), joka puhui siitä, miten vain naiset voivat tulla raskaaksi ja synnyttää. Hän myös painotti useaan otteeseen sitä, miten naisten ja miesten erot ovat hänen mielestään hyvin positiivinen asia, ja viittasi hieman epämääräisesti jonkinlaisiin yrityksiin hävittää näitä sukupuolten välisiä eroja.⁶⁵

Tällaisissa kuvauksissa naisten ja miesten välisistä eroista ja niiden tarpeellisuudesta voidaan nähdä samanlaisuuksia 1900-luvun alussa vahvana toimineen äitikansalaisuus-ajatusta korostaneen naisliikkeen ajattelun kanssa. Traditionaalinen naisliike näki sukupuolten olevan

⁶³ PTK 29/2005 vp, J. Gustafsson. 29.3.2005.

⁶⁴ PTK 29/2005 vp, S. Essayah. 29.3.2005.

⁶⁵ PTK 29/2005 vp, L. Oinonen. 29.3.2005.

luonnollisesti erilaisia, mutta samaan aikaan toisiaan harmonisesti täydentäviä.⁶⁶ Myös eduskuntapuheenvuoroissa sukupuolten erot nähtiin positiivisena, kannattavana asiana, jota ei haluttu vähentää tai poistaa. Toki ainoastaan Oinonen toi esiin esimerkiksi sukupuolten fyysiset erot, mutta ajatus toisiaan täydentävistä sukupuolista tai ainakin niiden erilaisuuksien tuomasta rikkaudesta välittyi vahvasti myös Gustafssonin ja Essayahin puheenvuoroista. Näiden kansanedustajien tavassa ymmärtää tasa-arvoa sukupuolet näyttäytyvät toisiaan jollain määrittelemättömällä tavalla täydentävinä, mutta silti lähtökohtaisesti hyvin erilaisina.

Toinen naisten ja miesten välistä erotusta painottava jako eduskuntakeskusteluissa oli naisten ja miesten erot ja asema työelämässä. Tämä jako näkyi kuitenkin vahvasti sellaisena, jossa naiset nähtiin heikompina tai vaatimattomampina, paremmin tietynlaisiin, perinteisestikin juuri naisiin yhdistettyihin työtehtäviin sopivina. Työelämä ja sen sisältämät jaot onkin nähty hyvin keskeisenä tällaisten sukupuolierojen, hierarkioiden ja sukupuolikäsitysten tuottajana ja ylläpitäjänä.⁶⁷ Tämän takia on mielekästä tarkastella myös sitä, miten kansanedustajat kuvasivat työelämän sukupuolittuneita jakoja, sillä heidän tapansa toisintaa stereotyyppisiä sukupuolijakoa kertoo siitä, millaisena he näkivät tasa-arvon.

Eduskunnassa tällaisesta näkökulmasta naisia työelämässä käsittelevät lähinnä Esa Lahtela (sd.) ja Seppo Lahtela (kesk.), jotka molemmat perustelivat naisten asemaa työelämässä sukupuolten fyysisillä eroilla ja esimerkiksi naisten ”näppäryydellä” ja tunnollisuudella. He yhdessä Tero Rönnin (sd.) kanssa muun muassa totesivat, että naiset eivät sovellu raskaisiin tai fyysisesti vaativiin työtehtäviin samalla tavalla kuin miehet. Tämä myös nähtiin yhtenä syynä sukupuolten väliseen palkkaeroon.⁶⁸ Vaikka tällaisia näkemyksiä toi selvästi esiin vain kolme kansanedustajaa, olivat heidän kuvauksensa tasa-arvosta melko vahvasti esillä eduskuntakeskusteluissa. Tämä pieni, mutta äänekäs vähemmistö kansanedustajista vetosi sukupuolten erilaista asemaa perustellessaan lähinnä omiin mielipiteisiinsä tai kokemuksiin. Puheenvuorot ja niiden sisältämät perustelut kertovat paljon kyseisten kansanedustajien kapeasta, jopa naisia syrjivästä tasa-arvokäsityksestä, mutta niitä ei varmastikaan voida pitää kovin perusteltuina kuvauksina siitä, millaista työelämän tasa-arvo on tai kuuluisi olla.

Kolmantena teemana sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyen eduskuntakeskusteluista nousi esiin miesten syrjintä ja miesten suhde tasa-arvoon. Kansanedustajat muun muassa kehuivat

---

⁶⁶ Kuusipalo 2002, 213.

⁶⁷ Julkunen 2010, 139.

⁶⁸ PTK 106/2004 vp, E. Lahtela. 13.10.2004; PTK 29/2005 vp, E. Lahtela, S. Lahtela ja T. Rönni. 29.3.2005.

työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietintöä siitä, että siinä huomioitiin miesten naisia heikompi asema esimerkiksi huoltajuuskysymyksissä.⁶⁹ Tämän lisäksi Riikka Moilanen-Savolainen (kesk.) toi esiin myös Vanhasen hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa olleen huomion siitä, miten miesten tasa-arvon kautta tasa-arvopolitiikkaa lähestyvä näkökulma oli vielä melko uusi.⁷⁰ Vaikka kysymys miesten ja tasa-arvon suhteesta ei noussut suuremmaksi keskustelunaiheeksi, olivat kansanedustajat selkeästi kuitenkin huomioineet esimerkiksi perhekysymyksiin ja terveydenhuoltoon liittyvät ongelmat, joiden katsottiin asettavan miehet naisia epäedullisempaan asemaan. Tällainen miesten epätasa-arvoisen aseman huomioiminen politiikassa rikkoo osittain sitä perinteistä kuvaa suomalaisesta tasa-arvosta, jota esimerkiksi Arto Jokinen on kuvannut naisten aseman parantamiseen keskittyväksi.⁷¹

Jokinen kuvaa tasa-arvopuheen myös joskus näyttäytyvän miehiä hylkivänä, jolloin miehet kokevat tasa-arvosta keskustelemisen olevan syyttävää tai vaativaa. Tämä johtaa heidät osallistumaan keskusteluun lähtökohtaisesti puolustautumisen näkökulmasta.⁷² Tällainen näkemys ja puolustautuminen oli esillä etenkin Seppo Lahtelan (kesk.) puheenvuoroissa, joissa hän nosti miesten yhteiskunnallisesta asemasta huolehtimisen esille, ja katsoi että valiokunnan esittelypuheenvuorossa miehiä syyllistettiin kohtuuttomasti naisten syrjinnästä.⁷³ Miesten positiivisen huomioimisen ja tasa-arvopolitiikkaan sisällyttämisen kannustamisen sijaan Lahtela koki ainakin keskustelun lakimuutoksesta hyökkäävänä ja miehiä kohtaan epäoikeudenmukaisena. Tämä näkökulma miesten ja tasa-arvon suhteesta eroaa melko vahvasti miesten syrjinnän ongelmat huomioivista, mutta heidät tasa-arvoasioihin positiiviselta kannalta sisällyttävistä puheenvuoroista.

Kansanedustajat siis määrittivät ja käsitteellistivät sukupuolten välistä tasa-arvoa puheenvuoroissaan hyvin erilaisilla tavoilla ja hyvin erilaisista näkökulmista. Kolme esittelemääni tasa-arvoon ja sukupuoliin liittyvää jaottelua olivat selkeimmin esillä eduskunnassa, mutta jokaisella kansanedustajalla oli myös yksilölliset tapansa selittää aihetta. Esittelemäni jaot kuitenkin kertovat selkeästi tavoista ymmärtää tasa-arvoa ja sitä, millaisia miehiä ja naisia sekä ongelmia sen piiriin ajateltiin kuuluvan.

---

⁶⁹ Esimerkiksi PTK 29/2005 vp, J. Gustafsson ja H. Hautala. 29.3.2005.

⁷⁰ PTK 29/2005 vp, R. Moilanen-Savolainen. 29.3.2005.

⁷¹ Jokinen 2002, 240.

⁷² Ibid.

⁷³ PTK 29/2005 vp, S. Lahtela. 29.3.2005.

3.3 Suomi tasa-arvon mallimaana

Sukupuolten tasa-arvo ja sen toteutuminen nähdään Suomessa hyvin usein jo toteutuneena realiteettina, asiana, jota voidaan pitää jopa itsestäänselvyytinä.⁷⁴ Myös lakimuutosta käsittelevissä eduskuntakeskusteluissa nousi useassa puheenvuorossa esille ajatuksia ja näkemyksiä suomalaisen tasa-arvon onnistumisesta ja jopa siitä, että tasa-arvo olisi täysin toteutunutta tai valmista.

Tällaisia näkemyksiä esitti esimerkiksi Jukka Gustafsson (sd.) kuvatessaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan puolesta pitämässään esittelypuheenvuorossa tasa-arvon olevan keskeinen menestystekijä Suomessa.⁷⁵ Toisaalta edustaja Seppo Lahtela (kesk.) kritisoi lakiesitystä, sillä hän katsoi, että tasa-arvoa käsiteltiin liikaa todetessaan ”-että tässä yhteiskunnassa ikään kuin muita suurempia asioita ei olisi olemassakaan kuin tämä naisten ja miesten välinen tasa-arvo.”⁷⁶ Lahtela siis toisaalta minimoi tasa-arvon käsittelyn tarpeellisuutta ja katsoi, että suomalaisessa yhteiskunnassa olisi ollut tärkeämpiä aiheita eduskunnan käsiteltäväksi. Tämä ja Lahtelan muut puheenvuorot kertovat osaltaan hänen omasta negatiivisesta suhtautumisestaan tasa-arvoon, mutta toisaalta myös siitä ajatuksesta, että suomalainen yhteiskunta on jo saavuttanut sellaisen tasa-arvon onnistumisen pisteen, jossa aihetta ei enää kannattaisi tai tarvitsisi käsitellä politiikassa.

Eduskuntakeskusteluissa tuli esiin myös useita muita näkemyksiä ja perusteluja suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvoisuudesta ja sen onnistumisista. Raija Julkunen kuvaa teoksessaan Anne Maria Hollin esittelemiä argumentteja, joilla vedotaan tai ylläpidetään myyttiä suomalaisen tasa-arvon onnistumisesta. Tällaisia argumentteja ovat esimerkiksi historiaan, pohjoismaiseen identiteettiin sekä kansainväliseen vertailuun vetoaminen.⁷⁷ Nämä perustelut olivat vahvasti esillä myös kansanedustajien puheenvuoroissa. Esimerkiksi historiaan ja suomalaisen tasa-arvon onnistumisiin vetosivat useat kansanedustajat. Esimerkiksi Esa Lahtela (sd.) kuvasi Suomea eturivin maaksi tasa-arvoasioissa, ja viittasi tasa-arvon eteen aiemmin tehtyihin toimiin sanoessaan ”- ei tarvitse pääätä pensaaseen laittaa sen suhteen, mitä on ennen tehty”⁷⁸ Lahtela painotti Suomen historian aikana jo tehtyä tasa-arvotyötä ja -politiikkaa, ja niiden avulla esitti Suomen tasa-arvon toteuttamisen malliesimerkkinä.

---

⁷⁴ Julkunen 2010, 66.

⁷⁵ PTK 29/2005 vp, J. Gustafsson. 29.3.2005.

⁷⁶ PTK 29/2005 vp, S. Lahtela. 29.3.2005.

⁷⁷ Julkunen 2010, 74–75.

⁷⁸ PTK 106/2004 vp, E. Lahtela. 13.10.2004.

Historiaan vetoaminen yhdistettiin myös kansainvälisen vertailun argumentteihin, kun kansanedustajat kuvasivat Suomea tasa-arvoasioissa edelläkävijäksi ja tasa-arvoa yhteiskunnan menestystekijäksi vetoamalla muun muassa siihen, miten naiset saivat Suomessa äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden ensimmäisenä Euroopassa. Lisäksi tasa-arvon tilanne esitettiin olevan suomalaisessa yhteiskunnassa tasolla, joka on joissain valtioissa kaukainen tavoite.⁷⁹ Näiden keinojen lisäksi Mikko Elo (sd.) käytti Hollin esittelemään maantieteeseen ja pohjoismaiseen identiteettiin liittyvää argumenttia korostaessaan Suomen asemaa muiden Pohjoismaiden kanssa sukupuolten tasa-arvon kärkimaana.⁸⁰

Kansanedustajien tavat korostaa suomalaisen tasa-arvon onnistumisia ja etenkin sitä, miten Suomi sijoittuu kansainvälisesti tasa-arvon toteutumisessa usein tilastojen kärkeen kertoo myös siitä, millaisena edustajat itse ymmärsivät suomalaisen tasa-arvon. Usean edustajan tasa-arvokäsitykseen näytti sisältyvän jonkintasoinen oletus tasa-arvon onnistumisesta ja etenkin Suomessa toteutuvan tasa-arvon valmiudesta. Tällaisella ajattelulla voi nähdä olevan merkittävä vaikutus esimerkiksi tasa-arvosta tai sen politiikasta puhumiseen, sillä jos tasa-arvo nähdään jo valmiiksi tarpeeksi hyvin toteutuvana, ei sen eteen välttämättä enää nähdä vaivaa, tai sen edistämiseen tähtäävät toimenpiteet saatetaan nähdä tarpeettomina.

Vaikka tasa-arvon tilanne suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen historiassa nähtiin eduskunnassa siis selvästi hyvin onnistuneena ja jopa monin tavoin valmiina asiana, toivat muutamat kansanedustajat kuitenkin esille myös näkemyksiä tasa-arvotyön jatkamisen ja tasa-arvolainsäädännön kehittämisen tarpeellisuudesta. Etenkin Heidi Hautala (vihr.) toi vahvasti esiin näkemyksen siitä, miten onnistunut tasa-arvolaki ei ole osoitus siitä, että tasa-arvo olisi toteutunut Suomessa. Hautala myös korosti tasa-arvosta keskustelemisen tärkeyttä ja sitä, että Suomi ei ole maailman tasa-arvoisin maa.⁸¹ Suomalaisen tasa-arvon kehittämiseen ja sen tarpeeseen viitanneet muut kansanedustajat myös katsoivat, että tasa-arvolaki on itsessään hyvä tapa edistää tasa-arvon tilannetta, mutta samalla se myös tuo esiin suomalaisen tasa-arvotyön keskeneräisyyden ja tarpeen puuttua asiaan juuri lainsäädännöllisin keinoin.⁸² Nämä tasa-arvon tilanteen ongelmia ja tasa-arvotyön tärkeyttä korostaneet puheenvuorot voidaan nähdä eräänlaisina vastauksina eduskuntakeskusteluissa vahvemmin esillä olleeseen näkemykseen suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvoisuuden onnistumisesta.

---

⁷⁹ Esimerkiksi PTK 29/2005 vp, R. Moilanen-Savolainen ja A. Kiljunen. 29.3.2005.

⁸⁰ PTK 29/2005 vp, M. Elo. 29.3.2005.

⁸¹ PTK 106/2004 vp, H. Hautala, 13.10.2004.

⁸² Esimerkiksi PTK 106/2004 vp. K. Komi. 13.10.2004 ja PTK 29/2005 vp, P. Risikko ja S. Karhu. 29.3.2005.

4 Tasa-arvon edistämisen keinot ja mahdollisuudet

On aivan totta, että tasa-arvoa ei saavuteta pelkästään tasa-arvolaille.⁸³ - Anne Holmlund (kok.)

Viimeisenä tarkastelen kansanedustajien puheenvuoroissa esiin tulleita näkemyksiä siitä, millaisilla, muilla kuin lainsäädännöllisillä keinoilla, tasa-arvoa voidaan edistää yhteiskunnassa eri tasoilla, tai mihin muihin asioihin tasa-arvon kannalta tulisi keskittyä. Kansanedustajat toivat puheenvuoroissaan esiin erityisesti kahdenlaisia näkemyksiä tai aiheita yhteiskunnan tasa-arvoisuuteen liittyen lainsäädännön ja osaltaan politiikankin ulkopuolelta: ihmisten ja yhteiskunnan asenteet sekä median ja mainonnan rooli tasa-arvon kuvaamisessa. Puheenvuoroissa vedottiin lainsäädännön lisäksi muihin tapoihin, joilla yhteiskunnan tasa-arvoisuutta haluttiin lisätä, tai toimijoihin, joiden merkitystä tasa-arvon tilanteen kannalta haluttiin korostaa.

Kuten kansanedustajien tasa-arvokäsityksiä tarkastellessani, en kiinnitä myöskään tätä aihetta tarkastellessani erityistä huomiota edustajien puoluetustaan tai siihen, edustavatko he hallitus- tai oppositiopuolueita. Puheenvuoroissa ei noussut aiheen kannalta selvää merkitystä puoluetustalle, sillä niin tasa-arvoasenteisiin kuin median rooliinkin vetoavat tai niistä keskustelleet kansanedustajat edustivat puolueita yli hallitus-oppositiojaon.

4.1 Tasa-arvon muutos asenteiden kautta

Tasa-arvopolitiikkaa on luonnehdittu ainakin osittain pehmeäksi politiikaksi, sellaiseksi toiminnaksi, jonka pysyvien tuloksien tai tavoitteiden saavuttamista tulee lähestyä käskemisen ja pakotteiden lisäksi myös ihmisten omien asennemuutosten kautta.⁸⁴ Myös tasa-arvolain uudistusta käsittelevissä eduskuntakeskusteluissa nousi esiin kansanedustajien näkemyksiä tasa-arvoasenteiden ja ihmisten oman toiminnan merkityksestä yhteiskunnan tasa-arvoisuuden tavoittelussa.

Asenteiden ja tasa-arvoisen toiminnan merkitystä korostaneet kansanedustajat toivat puheenvuoroissaan erittäin selkeästi esiin näkemyksen siitä, että pelkkä tasa-arvolaki ei yksinään ole riittävä keino tasa-arvon toteuttamiseen.⁸⁵ Raija Julkunen toisaalta kuvaa valtion, ja tätä kautta myös eduskunnassa säädettyjen lakien, olevan valjastettu tasa-arvon edistämisen

---

⁸³ PTK 29/2005 vp, A. Holmlund. 29.3.2005.

⁸⁴ Nikula 1999, 132.

⁸⁵ Esimerkiksi PTK 106/2004 vp, E. Lahtela. 13.10.2004.

välineiksi.⁸⁶ Tämä ajatus valtiosta ja lainsäädännöstä tasa-arvoa edistävinä instituutioina ei eduskuntakeskustelujen pohjalta kuitenkaan näytä olevan riittävä. Kansanedustajat korostivat puheenvuoroissaan ihmisten omaa toimintaa, asenteita ja vastuuta, ja näiden merkitystä tasa-arvon toteutumisen kannalta. Lainsäädäntö ja sen vaikutusvalta jäivät puheenvuoroissa jossain määrin toissijaiseksi, yksinään riittämättömäksi tavaksi edistää yhteiskunnan tasa-arvoisuutta.

Asiaa kommentoi esimerkiksi kansanedustaja Jaana Ylä-Mononen (kesk.) kun hän totesi, että tasa-arvoasenteet ovat myös asia, joita eduskunta ei voi määritellä tai muuttaa lakeja säätämällä. Tero Rönni (sd.) puolestaan katsoi, että tästä huolimatta lain suurin hyöty olisi siinä, että sen saaman julkisuuden ja levittämän tiedon sekä julkisen keskustelun kautta ihmiset alkaisivat muuttamaan asenteitaan.⁸⁷ Vaikka lainsäädännön ei siis koettu yksinään riittävän tasa-arvon toteutumiseksi, nähtiin se silti joidenkin kansanedustajien puheenvuoroissa mahdollisuutena kehittää aiheeseen liittyvää julkisuutta, keskustelua ja tiedon määrää, mikä voisi edesauttaa tärkeäksi koetun asennemuutoksen tapahtumista.

Tasa-arvolain lisäksi tarvittava asennemuutos herätti eduskunnassa keskustelua etenkin liittyen työelämään ja sen sisäisiin asenteisiin ja toimintatapoihin. Kansanedustaja Minna Lintonen (sd.) painotti, että tasa-arvon edistämisen onnistumiseksi tarvittaisiin työpaikoilla asenteiden ja toimintojen muutoksia, ja Sirkka-Liisa Anttila (kesk.) totesi ainoastaan täyden sitoutumisen tasa-arvotavoitteisiin niin työnantajien kuin työntekijöidenkin puolesta antavan sopivat lähtökohdat niiden toteutumiselle. Lisäksi Anneli Kiljunen (sd.) totesi, että tasa-arvolaille voidaan nostaa esiin työelämän tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä, mutta tämän lisäksi vaaditaan asenneilmaston muutosta, ongelmista puhumista ja niihin puuttumista.⁸⁸ Vaikka tasa-arvolaisissa keskitytäänkin paljon työelämään, ja lakiuudistus vaikutti merkittävästi esimerkiksi työnantajan velvollisuuteen edistää tasa-arvoa, eivät kansanedustajat siis ajatelleet lain olevan riittävä ratkaisu työelämän epätasa-arvoisuuden ongelmien ratkaisemiseen.

Kansanedustajien näkemykset korostivat selvästi työelämässä tarvittavaa yleistä asenne- ja toimintatapojen muutosta. Myös Mustakallio ja Saari toteavat, että keskeinen ongelma työpaikoilla ei ole esimerkiksi tahallissa sukupuolisyrjinnässä. Sen sijaan eriarvoistavat, mutta totutut ajattelu- ja toimintatavat on tiedostamattomuutensa takia nähty erittäin

---

⁸⁶ Julkunen 2010, 22.

⁸⁷ PTK 29/2005 vp, J. Ylä-Mononen ja T. Rönni. 29.3.2005.

⁸⁸ PTK 106/2004 vp, M. Lintonen ja S. Anttila 13.10.2004; PTK 29/2005 vp, A. Kiljunen. 29.3.2005.

ongelmallisina työelämän tasa-arvon kannalta, ja tasa-arvosuunnittelu keinoina puuttua näihin haitallisiin käytänteisiin.⁸⁹

Yleisen asennemuutoksen korostamisen lisäksi muutamat kansanedustajat painottivat lasten kasvatuksen merkitystä tasa-arvoasenteiden ja yhteiskunnan tasa-arvoisuuden edistämiseksi. Vihreiden Erkki Pullainen totesi jo lähetekeskustelussa seuraavaa: ”ehkä kuitenkin olisi parasta, että jo ihan lapsesta saakka kasvatettaisiin tasa-arvoon”⁹⁰. Myös edustajat Terhi Peltokorpi (kesk.) ja Ahti Vielma (kok.) toivat esiin näkemyksen siitä, että kasvatusta on ensisijaisen tärkeä keino vaikuttaa tasa-arvon kehitykseen ja tasa-arvoasenteisiin.⁹¹

Näiden kansanedustajien tapa painottaa lasten kasvatusta ja koulutusta merkityksestä tasa-arvoasenteiden ja yhteiskunnan tasa-arvoisuuden kannalta on toisaalta ristiriidassa sen kanssa, että tasa-arvosuunnittelun velvoitteita ja syrjinnän kieltoja ei ulotettu peruskoulujen piiriin lakiuudistuksessa. Peruskouluissa valtiolla olisi ollut lainsäädännöllinen mahdollisuus valvoa tai määritellä sitä, millaista tasa-arvokasvatusta lapset saavat. Tätä ristiriitaa kansanedustajat eivät kuitenkaan tuoneet puheenvuoroissaan esiin.

4.2 Median vaikutus tasa-arvokuvaan ja -käsityksiin

Median ja mainonnan rooli ihmisten tasa-arvokäsityksien muokkaajina oli huomioitu jo 1980-luvulla tasa-arvolain ensimmäistä muotoa valmisteltaessa. Etenkin ongelmalliset tavat kuvata ja seksualisoida naisia nähtiin ongelmana.⁹² Samanlaiset aiheet olivat olleet myös vuoden 2005 tasa-arvolain uudistuksen yhteydessä esillä etenkin työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toiminnassa. Selkeimmin median ja mainonnan vaikutus tasa-arvoon huomioitiin valiokunnan antamassa mietinnössä, jossa nostettiin esiin viihdeteollisuuden vaikutus asenteisiin ja etenkin lasten maailmankuvan muotoutumiseen, minkä takia mediassa välitetyt stereotyyppiset ihmiskuvat tai muuten ongelmalliset tavat kuvata sukupuolta tai seksuaalisuutta olisi valiokunnan näkemyksen mukaan tullut huomioida tasa-arvoon vaikuttavina tekijöinä.⁹³

Nämä valiokunnan mietinnön mediaa ja mainontaa koskevat kirjaukset saivat yli hallitus-oppositiorajojen kiitosta kansanedustajilta. Esimerkiksi Keskustan kansanedustaja Terhi Peltokorpi korosti mietinnön esille tuomaa näkökulmaa ja painotti medially olevan merkittävä

⁸⁹ Mustakallio ja Saari 2002, 166.

⁹⁰ PTK 106/2004 vp, E. Pullainen. 13.10.2004.

⁹¹ PTK 29/2005 vp, T. Peltokorpi ja A. Vielma. 29.3.2005.

⁹² Nikula 1999, 140.

⁹³ TyVM 3/2005 vp, 8.

vastuu tasa-arvosta, ja Vasemmistoliiton Markus Mustajärvi puolestaan totesi valiokunnan huolen mainonnan negatiivisista vaikutuksista olleen hyvin aiheellinen.⁹⁴ Asiasta vallitsi eduskunnassa selkeästi melko vahva yksimielisyys, eikä kukaan kansanedustaja tuonut esille eroavia tai valiokunnan mietinnöstä poikkeavia mielipiteitä. Kansanedustajat näkivät median olevan vastuussa tietynlaisten tasa-arvokuvien ja -asenteiden levittämisestä.

Täysistunnoissa pidetyissä puheenvuoroissa kansanedustajat nostivat median ja tasa-arvon suhteeseen liittyen esille erityisesti huolen mainonnan ja viihdeteollisuuden mahdollisista negatiivisista vaikutuksista lapsiin ja nuoriin. Kansanedustajat olivat huolestuneita esimerkiksi siitä, millaisia vaikutuksia mainonnalla voisi olla nuorten käsityksiin tasa-arvosta tai sukupuolirooleista.⁹⁵ Erityisesti median tapaa kuvata naisia kritisoitiin, kuten Jukka Gustafssonin (sd.) ja Anneli Kiljunen (sd.) puheenvuoroista käy ilmi. Gustafsson korosti valiokunnan huolta siitä, miten media ja mainonta vaikuttaa nuorten käsityksiin eri sukupuolten roolimalleista, ja miten ne vääristävät kuvauksia seksuaalisuudesta. Kiljunen puolestaan korosti viihdeteollisuuden vaikutusta lasten omaan identiteettiin sekä siihen, miten yksipuolisesti esitetyt mielikuvat tytöistä ja naisista muokkaavat negatiivisella tavalla tyttöjen ihannekuvia heistä itsestään.⁹⁶ Kansanedustajat selvästi toistivat valiokunnan antaman mietinnön näkökulmia median ja tasa-arvon välisistä vaikutussuhteista puheenvuoroissaan.

Kansanedustajien kritiikki ja huoli median esittämiä naiskuvia kohtaan muistuttaa myös osittain esimerkiksi 1970-luvulla tehtyä naiskuvatutkimusta ja sen esittämää mediakritiikkiä, jossa kritisoitiin muun muassa elokuvia, mainoksia ja lehtiä stereotyyppisten, naisia väheksyvien sukupuoli-ideologioiden ylläpitämisestä.⁹⁷ Myös kansanedustajat problematisoivat median ja viihteen kuvausten naisia alentavaa tai stereotyyppistä vahvistavaa sävyä. Toisaalta kansanedustajat eivät puheenvuoroissaan juurikaan avanneet sitä, millaisia nämä paremmat tai ”oikeammat” naiskuvat olisivat.

Vaikka sekä työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä että kansanedustajien puheenvuoroissa median ja viihdeteollisuuden tavat esittää etenkin naiset ja seksuaalisuus hyvin tietynlaisessa valossa nähtiin selvänä ongelmana, ei asiaan puuttumista myöskään edistetty lainsäädännöllisillä tai juuri muillakaan keinoilla. Valiokunnan mietinnössä toki mainittiin, että hallituksen tulisi selvittää mahdollisuuksia toimiin, jotka tukisivat tasa-

---

⁹⁴ PTK 29/2005 vp, T. Peltokorpi ja M. Mustajärvi. 29.3.2005.

⁹⁵ Esimerkiksi PTK 29/2005 vp, S. Essayah. 29.3.2005.

⁹⁶ PTK 29/2005 vp, J. Gustafsson ja A. Kiljunen. 29.3.2005.

⁹⁷ Paasonen 2010, 43.

arvoisten mies- ja naiskuvien levittämistä mediassa. Lisäksi valiokunta katsoi, että Suomessa tulisi selvittää mahdollisuuksia lainsäädännölle, joka antaisi väylän puuttua epätasa-arvoiseen mainontaan.⁹⁸ Myös kansanedustaja Leena Rauhala (kd.) toi puheenvuorossaan esille vaatimuksen mainontaan puuttuvasta laista painottamalla sitä keinona epäeettisen tai esimerkiksi syrjivän median poistamiseksi.⁹⁹

Valiokunnan mietinnöstä ja Rauhalan kommentaateista huolimatta median ja viihdeteollisuuden tasa-arvoisuutta lisäävä lainsäädäntö ja sen edistäminen jäivät lakiuudistuksen yhteydessä selvästi hyvin pintapuoliseksi, enemmänkin vain puhumisen tasolle. Aiheeseen ei tuotu juurikaan konkretiaa tai virallisia velvoitteita. Toisaalta Paavo Nikula kuitenkin huomauttaa, että mainonnan säätely lainsäädännöllä oli nähty jo tasa-arvolain ensimmäisen muodon valmistelun yhteydessä mahdollisesti ongelmallisena sen sananvapautteen liittyvien piirteiden ja käytännön järjestelyjen hankaluuksien vuoksi.¹⁰⁰ Ei siis välttämättä ole yllättävää, että asiaa ei edistetty voimakkaammin tai pidemmälle myöskään vuoden 2005 tasa-arvolainsäädännön uudistuksen yhteydessä, vaikka aihe selvästi herätti vahvoja, kansanedustajia yli puoluerajojen yhdistäneitä mielipiteitä niin valiokunnassa kuin eduskunnan täysistunnossakin.

---

⁹⁸ TyVM 3/2005 vp, 8.

⁹⁹ PTK 29/2005 vp, L. Rauhala. 29.3.2005.

¹⁰⁰ Nikula 1999, 140.

5 Tasa-arvolaki ongelmien ratkaisijana ja erotusten esiintuojana

Vuoden 2005 tasa-arvolain uudistus oli kokonaisvaltainen, suomalaista tasa-arvolainsäädäntöä ja -politiikkaa merkittävästi muuttanut kokonaisuus. Tutkielmani tarkoitus on ollut lisätä ymmärrystä tähän uudistukseen liittyvästä tasa-arvokeskustelusta, avata kansanedustajien lakimuutoksen tärkeydelle antamia perusteluja ja tarkastella sitä, millaisia erilaisia tapoja ymmärtää tai käsitteellistää tasa-arvoa eduskuntakeskusteluissa ilmeni. Tasa-arvoa käsittelevät keskustelut tarjoavat monipuolisen näkökulman suomalaisen tasa-arvon tilanteeseen ja siihen, millaiselta pohjalta tasa-arvopolitiikkaa toteutettiin 2000-luvun alussa.

Tasa-arvolain muutos esitettiin eduskunnassa etenkin ratkaisuna työelämän tasa-arvon ongelmiin. Kansanedustajat korostivat puoluetusta riippumatta lakia ja sen sisältämiä toimenpiteitä oleellisina keinoina vaikuttaa positiivisella tavalla tasa-arvon tilanteeseen. Erityisesti tasa-arvosuunnittelun velvoitteiden laajennukset esitettiin välineenä muun muassa palkkasyrjinnän ja työpaikkojen epätasa-arvon ongelmien ratkaisuun. Eduskunnassa työelämän tasa-arvo oli kansanedustajia yhdistävä tavoite, jonka saavuttaminen katsottiin mahdolliseksi suurissa määrin juuri tasa-arvolain kautta. Lakimuutoksesta luotiin kuvaa haastavien ja tärkeiden ongelmien ratkaisijana, joka merkittävästi muuttaisi suomalaisen työelämän tasa-arvon tilannetta.

Selkeitä tasa-arvolain sisältöön ja sen tehtäviin liittyviä erimielisyyksiä nousi kuitenkin esiin puheenvuoroissa, joissa edustajat käsitelivät tasa-arvosuunnittelun ja syrjinnän kieltojen laajentamista koulutukseen. Kansanedustajien mielipiteissä oli aiheeseen liittyen selvä puoluetustan mukainen jako, eivätkä hallitusta ja Kokoomusta edustaneet kansanedustajat katsooneet tasa-arvolain olevan tarpeellinen tasa-arvotyön ja tasa-arvon edistämisen väline peruskouluihin. Vasemmistoliiton ja Vihreiden kansanedustajat puolestaan katsoivat, että tasa-arvosuunnittelu olisi pitänyt laajentaa peruskouluihin, sillä se olisi ollut sopiva väline puuttua esimerkiksi koulussa tapahtuvaan sukupuoleen perustuvaan syrjintään ja kiusaamiseen.

Lainsäädännön tarpeellisuuden ja sen tehtävien perusteluun, sekä yleiseen puheeseen tasa-arvosta liittyvät oleellisesti myös kansanedustajien tavat käsitteellistää tasa-arvoa ja sen sisältöä. Tasa-arvolain piiriin ymmärrettiin kuuluvan binääriseen sukupuolijakoon sopivat naiset ja miehet, ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset saivat keskusteluissa hyvin vähän tilaa. Toisaalta myös cissukupuolisten naisten ja miesten välille luotiin puheen kautta

erotuksia, jotka perustuivat heidän fyysisiin ja sosiaalisiin eroihin. Kansanedustajien eroja tuottavien ja tasa-arvoa hyvin erilaisin tavoin määrittelevien tasa-arvokäsitysten yhdistävänä tekijänä oli kuitenkin käsitys suomalaisen tasa-arvon hyvästä tilanteesta. Osa kansanedustajista jopa katsoi tasa-arvon olevan valmista, kun toiset taas korostivat aiempia onnistumisia, mutta painottivat tasa-arvotyön jatkamisen tärkeyttä. On myös mielenkiintoista huomioda, että puoluetusta ei näyttäytynyt merkittävänä taustavaikuttajana kansanedustajien tasa-arvokäsityksiin liittyen.

Puoluetustalla ei näyttänyt olevan merkittävää roolia myöskään sellaisissa puheenvuoroissa, joissa kansanedustajat nostivat esiin muita kuin lainsäädännöllisiä tasa-arvoon vaikuttavia tekijöitä. Edustajat katsoivat etenkin asenteiden muutoksen olevan oleellinen osa yhteiskunnan tasa-arvoisuuden tilannetta. Vaikka asenteisiin voi olla haastavaa vaikuttaa lainsäädännöllisin keinoin, eivät kansanedustajat tuoneet puheenvuoroissaan esiin juuri ollenkaan konkreettisia ehdotuksia tämän tasa-arvoasenteisiin liittyvän ongelman ratkaisemiseksi. Kansanedustajat nostivat tasa-arvon tilanteen ongelmakohtaksi myös median ja markkinoinnin roolin ongelmallisten tasa-arvokuvien ja -asenteiden levittäjänä. Edustajat toivat esiin hieman vahvempia näkemyksiä lainsäädännöllisistä mahdollisuuksista vaikuttaa median ja markkinoinnin toimintaan, mutta kuten yleisten tasa-arvoasenteidenkin kohdalla, jäivät nämä vaihtoehdot vain keskustelun tasolle lakiuudistuksessa.

Tutkielmani puitteissa eduskuntakeskusteluista jäi tarkastelun ulkopuolelle esimerkiksi päätkötöihin ja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen ja näitä koskeviin lakimuutoksiin liittyvät keskustelut. Näitä aiheita voisi kuitenkin olla mielekästä tarkastella toisenlaisen tutkimusrajan yhteydessä. Jatkotutkimus etenkin politiikan ja tasa-arvoasenteiden tai -käsityksien risteämisestä voisi myös olla hedelmällistä. Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on ollut laajentaa ymmärrystä juuri vuoden 2005 lakimuutoksen ympärillä käytyihin keskusteluihin liittyen, mutta laajempi tarkastelu esimerkiksi kansanedustajien tasa-arvokäsitysten muutoksesta pidemmällä aikavälillä tai muiden tasa-arvolain uudistuksien yhteydessä voisi tarjota mielenkiintoisen tutkimusnäkökulman suomalaiseen tasa-arvopolitiikkaan.

Lähteet

Alkuperäislähteet:

Valtiopäivät 2004, pöytäkirja ja hallituksen esitys

Valtiopäivät 2005, pöytäkirja, eduskunnan vastaus ja valiokunnan mietintö

Tutkimuskirjallisuus:

Holli, Anne Maria. ”Suomalaisen tasa-arvopolitiikan haasteet”. *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. toim. Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana. Helsinki: WSOY, 2002, 12–30.

Ikävalko, Elina. *Ihan hyvä laki: tasa-arvolain uudistus (2000–2005) poliittisena prosessina*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2008.

Jokinen, Arto. ”Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa?” *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. toim. Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana. Helsinki: WSOY, 2002, 240–253.

Julkunen, Raija. *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino, 2010.

Järviö, Nina. ”Translaki ja transpolitiikan nousu”. *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia – talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. toim. Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg ja Hanna Ylöstalo. Helsinki: Gaudeamus oy, 2020, 101–117.

Kantola, Johanna, Kevät Nousiainen ja Milja Saari. ”Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin”. *Tasa-arvo toisin nähtynä – oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. toim. Johanna Kantola, Kevät Nousiainen ja Milja Saari. Helsinki: Gaudeamus oy, 2012, 7–27.

Koskinen-Sandberg, Paula. ”Korporatistinen järjestelmä ja samapalkkaisuuden politiikka”. *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia, talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. toim. Johanna Kantola, Paula Koskinen-Sandberg ja Hanna Ylöstalo. Helsinki: Gaudeamus oy, 2020, 154–170.

Kuusipalo, Jaana. ”Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee?” *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. toim. Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana. Helsinki: WSOY, 2002, 208–220.

Mustakallio, Sinikka ja Milja Saari. ”Tasa-arvotyö työpaikoilla tasa-arvokonsultin näkökulmasta”. *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. toim. Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana. Helsinki: WSOY, 2002, 165–188.

- Nikula, Paavo. ”Suomalainen tasa-arvopolitiikka”. *Suomalainen nainen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava, 1999, 129–145.
- Paasonen, Susanna. ”Sukupuoli ja representaatio”. *Käsikirja sukupuoleen*. toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen. Tampere: Vastapaino, 2010, 39–49.
- Pekonen, Kyösti. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 2011.
- Saari, Milja. ”Sukupuolten palkkaeriarvoisuus tasa-arvon ikuisuuskysymyksenä”. *Tasa-arvo toisin nähtynä – Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. toim. Johanna Kantola, Kevät Nousiainen ja Milja Saari. Helsinki: Gaudeamus oy, 2012, 201–225
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2009.

Muut lähteet:

- Euroopan Unioni, 2024. <https://european-union.europa.eu/index_fi>
- EUR-lex, 2024. <<https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>>
- Seta ry., 2023. <<https://seta.fi/>>
- Tasa-arvovaltuutettu, 2024. <<https://tasa-arvo.fi/etusivu>>
- Valtioneuvosto, 2024. <<https://valtioneuvosto.fi/etusivu>>